İSTANBULUM

48

Orda Bir Köy Var Uzakta

Arnavutköy

Gün Zileli

İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti

heyamola yayınları

Arnavutköy, Orda Bir Köy Var Uzakta

Gün Zileli

Heyamola - 2010

Gün Zileli

Gün Zileli, 24 Ekim 1946'da Ankara'da doğdu. 1970 yılında, DTCF'nin Felsefe Bölümü'nün 2. sınıfından ayrıldı. 1960'lı yıllarda, Yordam, Soyut gibi edebiyat dergilerinde öyküleri yayımlandı; ayrıca, Emekçi, Aydınlık, Proleter Devrimci Aydınlık dergilerinde görev aldı ve yazdı. TİP, FKF ve Dev-Genç örgütlerinde çalıştı; son ikisinin yönetici organlarında bulundu. 1964 yılının Ağustos ayındaki ilk anti-emperyalist gösterilerde gözaltına alındı. 1966 yılındaki anti-emperyalist gösterilerden dolayı kısa süre hapis yattı. 1968 ve daha sonrasındaki öğrenci hareketlerinde yer aldı, 1969 yılında kısa süre hapis yattı. 1971-74 yılları arasında, üç yılı aşkın, Mamak Cezaevi'nde tutuklu kaldı; TÖS, Dev-Genç ve TİİKP davalarından yargılandı. 1970'li yıllarda Aydınlık, Halkın Sesi, Bora, Türkiye Gerçeği dergilerinde, daha çok teorik ve siyasi nitelikte makaleler yazdı ve TİKP'nin yöneticiliğini yaptı. 1975 yılında, Adana'da, İncirlik Üssü'ne karşı yapılan yürüyüşte tutuklandı ve kısa süre hapis yattı.

12 Eylül'den sonra, TİKP davası dolayısıyla arandı ve on yıl kaçak yaşadı. Bu yıllarda, daha çok Mehmet Gündüz takma adıyla teorik yazılar yazdı; Ufuklar, Saçak ve Sosyalist Birlik dergilerinin çıkartılmasına önayak oldu, Yapıt ve Somut dergilerinde yazdı. 1990 yılının başında yurt dışına çıkıp İngiltere'de siyasi mülteci olarak yaşamaya başladı. Bu yıllarda, roman yazdı ve İngilizceden Türkçeye kitap çevirdi. Amargi, Sosyalizmin Sorunları, Yeni Zamanlar, Birikim, Apolitika, Ateş Hırsızı, Uç, İmlasız, Bireylikler, Kitap-lık, Virgül, Köxüz, Öteki İsviçre, Açık Gazete, Özgür Üniversite, Haber Cumhuriyeti, Devrimci Demokrat gibi dergi ve internet sitelerinde ağırlıklı olarak kitap eleştirisi yazıları yayımlandı.

İstanbul Özgür Üniversite'de, "Devrimi Yeniden Düşünmek" ve "Komintern ile TKP" konulu seminerler verdi. Şu anda yazı ve röportajları, Aşk ve Devrim (www.gunzileli.com) adlı bireysel sitesinde de yayımlanmaktadır.

Kitapları:

Bürokrasi ve Sosyalist Demokrasi (Mehmet Gündüz adıyla), 1990,

Koral Anarşizm Bir Devrim Çağrısıdır (Mine Ege ve Hasan Baku ile birlikte), 1995, Kaos

Türkiye... Sosyal Patlamaya Doğru (İlhan Tekin'le birlikte), 1995, Kaos

Deniz Orada, 1995, Sel

Bahar ve Tipi, 1997, Telos

Yanılma, 2000, Ozan; 2002, İletişim

Havariler, 2002, Iletişim

Sapak, 2003, Iletişim

Ev, 2004, İletişim

Ulusalcılık, 2007, Özgür Üniversite

Komün, 2007, Yaba

Stalinizm, 2010, Özgür Üniversite

Stalin Yargılanıyor (Oyun), 2010

Kibele Devrimi Yeniden Düşünmek-1 (Fikret Başkaya ile birlikte), 2010, Özgür Üniversite

Çevirileri:

Abel Paz, Halk Silahlanınca, 1995, Kaos

Eugenia Ginzburg, Anafora Doğru, 1996, Pencere

Eugenia Ginzburg, Anaforun Içinde, 2000, Pencere

Herman Gorter, Yoldaş Lenin'e Açık Mektup (Kemal Orcan'la birlikte),

2001, Günizi

Paul Avrich, Kronstadt 1921, 2006,Versus

E.H.Carr, Bakunin, 2006, Versus

Jan Valtin, Karanlığın Ötesinde, 2009, Kibele

Michael Seidman, İşçiler Çalışmaya Karşı, (Emine Özkaya ile birlikte), 2010, Boğaziçi Üniversitesi

Orda Bir Köy Var Uzakta Arnavutköy (1954-1964)

Önce saymasını öğrenelim... Ena...diyo...tria...tesera...pende...

Arnavutköy adını ilk duyduğum zaman bu semtte Arnavutların oturduğunu sanmıştım. Gerçi Arnavutların kimler olduğundan, ne yapıp ettiklerinden de haberim yoktu ya. Sekiz yaşındaydım. Ankara'dan İstanbul'a yeni taşınmıştık. Babam Necati Zileli, subaylık mesleğindeki tüm iddialarını ve general olma hevesini bir yana bırakıp İstanbul'a yaptırmıştı tayinini. O zaman elli dört yaşındaydı ama nedense bir kalp hastalığı vehmine kapılmıştı. Yanında devamlı Trinitrin denen kalp ilacını taşırdı. Öyle sanıyorum ki, İstanbul'a taşınmamızdaki belirleyici etken buydu. Peki ya Arnavutköy? Efendim, bu semt de Boğaz'ın iyot kokusunu en iyi alan yerde bulunuyordu. Özellikle Akıntıburnu'na çıkın, yüzünüzü denize çevirin, püfür püfür esen Boğaz rüzgârıyla iyot kokusunu bir güzel içinize çekin. Ne kalp hastalığı kalırdı ne bir şey...

Babamın, o zamanın parasıyla 40 bin liraya satın aldığı iki katlı ev, Arnavutköy'le Bebek semtleri arasında bulunan ve Akıntıburnu'na epeyce yakın, Vezirköşkü adlı sokağın üzerindeydi.

Yıl 1954, mevsimlerden yazdı.

Demokrat Parti'nin "müreffeh yollar" açma siyaseti henüz bu taraflara uğramamıştı. Bu yüzden sahil yolu dardı, Arnavut (yine mi Arnavut!) kaldırımıydı. Tramvay yolu vardı. Birinci mevkii kırmızı, ikinci mevkii yeşil renkli, iki vagonlu Bebek-Eminönü tramvayı işlerdi bu hattan. Eşyalar önceden taşınmış ve yerleştirilmiş, biz de evimize Bebek-Eminönü tramvayıyla gelmiştik. Vezirköşkü Mahallesi, bu sokak üzerinde sağlı sollu dizilmiş on kadar ev ve apartmandan oluşuyordu. Bu evlerde yaşayanlar ağırlıklı olarak Türktü. Bunu neden belirtiyorum? Mahallenin yukarı tarafları tamamen Rumdu da ondan. Aşağıdaki Türk evleri görece yeni yapılardı. Yukarıdaki Rum evleriyse neredeyse Bizans devrinden kalmış izlenimi veren, çoğunlukla iki

katlı, ahşap, biraz da kırık dökük evlerdi. Bu Rum evleri âdeta çepeçevre kuşatmıştı aşağıdaki Türk evlerini. Türk evleri, şimdi baktığım zaman daha net görebiliyorum ki, bir sömürge kolonisinden farksız bir şekilde, bıçak gibi girmişti, buraların gerçek yerli halkının yaşadığı Rum mahallesinin içine.

Vezirköşkü Sokağı'ndan yukarı çıkılırken sol tarafta uzunca (öğretmen Behice Hanım'ın iki katlı Yuva Apartmanı'na kadar; bu yıl oradan geçerken bu evin restore edildiğini gördüm. Ama oldukça arabesk bir hava verilmişti. Evin o eski doğallığından ve sevimliliğinden eser kalmamıştı), eski ve yüksek bir duvar vardı. Bu duvar, Setler denen, merdiven gibi birbirinin üzerine uzanan teraslardan oluşan ve o sırada herhangi bir amaç için kullanılmayan alan ile Vezirköşkü'nü birbirinden ayırıyordu. Setler'de, 19. yüzyılın sonlarında Feyz-i Ati adlı bir idadi varmış. Daha sonra, 1930'lu yıllarda, herhalde tütünün de bir "feyz kaynağı" olduğu düşünülerek, tütün deposu haline getirilmiş burası. Biz mahalleye taşındığımızda artık tütün deposu da değildi ama hâlâ eski ve çürümüş tütün sandıklarına rastladığımız olurdu. O yıllarda setler, sadece sevgililerin gizlice sevişmek için uğradıkları bir yerdi artık. Tabii ki, bu tür yerlerde sevişmekten başka çareleri olmayan sevgililerin peşi sıra, "sevişmenin parazitleri" röntgenciler de eksik olmazdı. Tabii biz çocuklar da.

Setler'in en üst kısmında Recep Zühtü'nün köşkü vardı. Bu köşk ve arazisi, anlatıldığına göre, o sıralar pimpirik bir ihtiyar olan Recep Zühtü'ye, arkadaşı Mustafa Kemal Atatürk tarafından hediye edilmişti. Bu Recep Zühtü, ne yapmıştı, ne gibi yararlılıklar göstermişti, bilmemiz mümkün değil ama, onu hiç sevmezdik. Çünkü bahçesinde, lezzetli meyveleri olan elma ağaçları vardi ve elmalar yerlere döküldüğü halde, "Koreli" lakaplı bekçisinin kuş uçurmaz denetimiyle, bunların biz çocuklar tarafından toplanmasına izin verilmezdi. "Koreli", anlatıldığı kadarıyla Kore savaşında bulunmuştu ve alimallah adamı yakalarsa oyardı. Nitekim, Niko adlı bir Rum gencini yakalamış ve bir ağaca bağlayarak kamçıyla dövmüştü. Bu söylenti ne kadar doğruydu bilmiyorum ama, Koreliyi bir kere uzaktan da olsa görünce inanmıştım doğruluğuna. Dikenli telleri aralıyor ve bu tılsımlı bahçeye giriyorduk. Birimiz dikenli tellerin yanında nöbetçi kalıyordu, "Koreli" geldiğinde çabucak kaçabilelim diye, dikenli telleri aralık tutmak görevini yerine getirmek üzere. Ondan sonra da girişiyorduk elmalara. İşte bir keresinde "Koreli"nin o korkunç sesini duymuştuk. Gerisin geri koşturmuştuk dikenli tellere. O birkaç saniye içinde görmüştüm "Koreli'yi. Bana ızbandut gibi görünmüştü.

Geçenlerde gördüm yine, eskiden beri rüyalarıma giren Recep Zühtü'nün köşkünü. Bahçe tamamen kalkmış. Yüksek bir duvar köşkün yakınlarına kadar sokulmuş. Köşk restore edilmiş, bir kale gibi duruyor orada. Recep Zühtü'nün de, "Koreli"nin de, bizim zavallı Niko'nun da sadece hayaletleri var artık orada.

Akıntıburnu'nda, kayalara oyulu Rum lokantaları vardı. Arnavutköy'den Kuruçeşme'ye doğru, Amerikan Kız Koleji'nin yanındaki, şimdi adı değiştirilmiş ve çağdaş eğitim müfettişlerimizin lafı uzatan eşsiz buluşlarıyla "ilköğretim okulu" yapılmış Arnavutköy İlkokulu'na yürüyerek gider gelirdik bazen. Bu Rum lokantalarının önünden geçerdik. Akşam okuldan dönüşümüzde lokantaların ışıklandırıldığını görürdük. İçerden alaturka müziğin ve Rum müziğinin nağmeleri gelirdi kulaklarımıza. Bazen durup, müzik icra eden adamları ve aletlerini seyrederdik camdan. Çeşitli çalgı aletleriydi bunlar. Çoğunun adını bile bilmezdim. Ama udu tanıyordum. Daha sonra, bazı kaynaklardan bu iki içkili-çalgılı Rum lokantasının adlarının Todori ve Udi Makro olduğunu öğrendim.

Bu lokantalar, 6-7 Eylül olayları sırasında kırılıp döküldü ve bir daha da açılmadı. Zamanla, ispirto çeken yaşlı bir kadının içine girip ısınmaya çalıştığı (ve bir kış günü ölüp kaskatı kesildiği) mağaralara dönüştüler. 6-7 Eylül 1955 olayları başladığında dokuz yaşındaydım. Evimiz cumbalıydı, bu yüzden sahil yolunu görebiliyorduk. Alacakaranlığın içinde, elleri kalaslı, sopalı adamlar Bebek'ten Arnavutköy'e doğru koşuyordu. "Allah allah, vurun gâvurlara" nidaları bize kadar geliyordu. Bir süre sonra, yukarıdaki Rum mahallesinden cam şangırtıları ve feryatlar geldiğini de duyduk. Nebahat teyze ve kuzenlerim Oya ile Bige (daha sonra Kırca) bizdeydi. Evleri Arnavutköy'ünde, dalgaların çarptığı yalımsı bir apartmanın üst katıydı. Zemin katta Pandelli'nin içkili lokantası vardı. Nebahat teyze telaş içindeydi. Pandelli'nin meyhanesini ateşe verirlerse bütün apartman kül olup giderdi. Babam resmi elbiselerini kuşanıp onlarla beraber yola düştü. Daha sonra anlattığına göre, "Pandelli, pabucu yarım, çık dışarıya oynayalım" diye bağıran saldırganlar babamı resmi elbiseleri içinde görünce; "Albayıma yol açın, yaşasın Türk ordusu" diye tezahürat yapmışlar.

Rum meyhanelerinin yıkımına, o sırada yeni başladığı nahiye

müdürlüğü görevinden izinli gelmiş Turgay (Zileli) ağabeyimin de katıldığını ertesi gün öğrendik. Turgay ağabeyim tam bir "milli galeyan" ruh hali içinde, Rum lokantalarının buzdolaplarını nasıl denize attıklarını anlatırken, babam onu, "başlarım şimdi senin galeyana gelen milli duygularına" diye azarlamıştı.

Akıntıburnu'ndaki çalgılı-içkili lokantalardan biraz sonra Rum balıkçılarının kahvehaneleri gelirdi. Balıkçılar bu kahvelerde hem çaylarını, kahvelerini içer, hem esrarlarını çeker, hem de balık ağlarını örer ya da temizlerlerdi. Kahvelerin hemen yanında bir cami ve Boğaziçi Spor Kulübü bulunurdu.

Ana yoldan ilerlenince, sağ tarafta, hâlâ varlığını sürdüren Arnavutköy polis karakolu göze çarpardı. Biraz ilerisinde de, yıllara karakol kadar dayanabilmiş bir çocuk parkı, sol taraftaysa, eteklerine dalgaların çarptığı dört ya da beş katlı ahşap yalılar başlardı. Bugün bu yalıların arka tarafı da bir deniz kanalıyla çevrilidir, âdeta küçük bir adacığın evleri gibi. Öyle sanıyorum ki, bu yalıların birçoğu restore edildi ve yenilendi son yıllarda.

Arnavutköy'ün esas çarşısı ve ana caddesi Beyazgül Caddesi'dir. Dükkânların çoğu, vapur iskelesinin hemen karşısına düşen bu cadde üzerinde bulunur. Beyazgül'ün sol köşesinde bir kahve dükkânı vardı. Bu kocaman kahve dükkânını yaşlı bir Rum ile o zamanlar oldukça genç yaşlardaki oğlu işletirdi. Dükkânın son derece kendine has bir atmosferi ve kokusu vardı. İçeri girer girmez o güzelim ve keskin kahve kokusu çarpardı burnunuza. Loş bir dükkândı. Tavanı olağanüstü yüksekti. Rafları tavana kadar uzanırdı. Bu raflarda teneke kahve kutuları sıralanırdı. Yalnızca kahve satılmazdı burada. Sigara ve bir bakkalda bulunacak ıvır zıvır şeyler de olurdu. Ama yiyecek yoktu. 1960'ların başlarında, biz yeni yetmeler, piyasaya yeni çıkan mentollü Çamlıca sigarasını o kadar aradığımız halde bulamamıştık. O zamanlar on dört, on beş yaşlarındaydık. Arkadaşım Cemil (Aytulun) kahvecinin söz verdiğini, Çamlıca gelir gelmez bize bir paket ayıracağını söylemişti. Gerçekten de tuttu sözünü. Bir gün Cemil, elinde Çamlıca paketiyle koşa koşa geldi, bir hazine bulmuşçasına.

Bu dükkâna 2002 yılında, Türkiye'ye yıllar sonra ilk kez geldiğimde yeniden uğradım. Evet, oradaydı. Aynen duruyordu. İçindeki kahve kokusuyla ve raflardaki teneke kutularıyla birlikte. Hiçbir değişiklik

yoktu. Tek değişiklik, ihtiyar kahvecinin yerinde şimdi, aynı kendisi gibi ihtiyarlamış, kamburlaşmış oğlunun olmasıydı. Tabii eğer buna değişiklik denebilirse. Birkaç yıl sonra yeniden gittiğimdeyse artık yoktu dükkân. Yerinde bir balık restoranı açılmıştı. Herhalde kahvecinin oğlu da öbür dünyaya göçmüştü artık. Belki de Yunanistan'a.

Beyazgül'den biraz yukarı yürününce, sola sapan bir sokak içinde, çoğu Rum olan balıkçılar balıklarını sergilerdi, kırmızı tablaların içinde. Babamla birlikte onlardan balık alırdık. Kalkan balığı çok pahalıydı. Onu pek alamazdık. Kesemize en uygun balık palamuttu. Tanesi 1 liraydı. Yuvarlak halkalar halinde doğratırdı babam, biz de öyle severdik. Annem yağda kızartırdı çoğunlukla. Bazen İstanbul Boğazı'na inanılmaz bir palamut akını olurdu. Palamuttan daha büyük torikler Karadeniz'den önlerine katıp kovalıyormuş palamutları, kendilerini mideye indirmek için bir ordu gibi üstlerine saldıran toriklerden kaçan palamutlar da sürüler halinde Boğaz sularına dalıyormuş. Denizin rengi palamutlardan gümüşe dönmüştü âdeta. Bazıları rıhtımda elleriyle bile palamut yakalıyordu. Palamut o kadar ucuzlamıştı ki, dört tanesi 25 kuruşa satılıyordu. Kaldırımlar ölü ya da çırpınan palamutlardan geçilmiyordu. Denizin ortasında, balıkçı teknelerindeki, önleri muşamba önlüklü balıkçılar, fiyatların düşmesini engellemek için, ağlarla yakaladıkları palamutları yeniden denize döküyordu. Rumlar, palamut ve torikten, lakerda adını verdikleri, çiğ balıketinin tuzla pişmesinden oluşan balık salamurası yaparlardı. Lakerda, rakı sofralarının baş mezesiydi.

Ben tanık olmadım ama Arnavutköy'e geldiğimiz yılın kışında Boğaz buz tutmuş. Arkadaşların anlattığına göre, buzlar üzerinde yürüyerek karşıya geçenler bile olmuş. Daha sonradan fotoğrafları gördüğüm zaman bunun abartma olduğunu tahmin edebildim. Çünkü İstanbul Boğazı doğrudan buz tutmamıştı. Karadeniz'den gelen buz parçaları yüzüyordu boğaz suları üzerinde ve eriyerek Marmara Denizi'ne doğru akıyordu.

6-7 Eylül olayları sırasında, Beyazgül Caddesi üzerinde bulunan neredeyse tüm Rum dükkânları kırılıp dökülmüştü. Ertesi gün Arnavutköy'de gözlerimle görmüştüm bu tahrip edilmiş dükkânları. Beyazgül üzerinde değil de, sahil caddesi üzerinde bulunan bir berber dükkânı yerle yeksan olmuştu. Bu dükkânı özellikle hatırlamamın sebebi, benim de müşterilerinden biri olmamdı. Ne güzel şaklatırdı

makasını o berber. İnsanın uykusunu getirirdi makasının yatıştıran müziğiyle. Artık bu huzurlu dükkânda makasın ritmini dinleyemeyecektik. Ama o ne? Bizim Hristos Efendi zanaatının namusunu korumaya kararlı demek! İçeri girmiş, kırık dökükleri bir kenara itekleyivermiş süpürgeyle ve büyükçe bir ayna parçasını duvara dayamış, elinde makası, müşteri bekliyor. O sıralar o kadar gelişmiş bir bilincim yoktu. Olsaydı, gidip otururdum önüne. "Haydi bakalım" derdim, "konuştur şu sihirli makasını."

1960'lı yılların başlarında, Arnavutköy'de, yine Beyazgül Caddesi'ne komşu sokaklardan birinde, Can (Zileli) ağabeyimin ve benim, başka bir berberimiz daha vardı. "Komünist berber" namıyla bilinirdi. 1970'li yıllarda hâlâ orada mıydı dükkânı bilmiyorum ama eğer oradaysa, başına berber Hristos'unkine benzer bir olayın gelmiş olması muhtemeldir, toplumsal olayların âdeta bir iç savaş biçiminde seyrettiği o yıllarda. Berber Hüseyin, yaman bir Türkiye Komünist Partisi (TKP) propagandistiydi. O da güzel şaklatırdı makasını. Bu müziğin nağmeleri Hristos'unkinin benzeri olmakla birlikte, sözleri biraz farklıydı. Kulağımıza "Sovyetler Birliği", "işçi devleti", "sömürü", "fakirler ve zenginler" sözleri gelirdi bu müzikle birlikte. Berber Hüseyin'e göre, Sovyetler Birliği'nde zengin-fakir ayrımı yoktu, kalkmıştı. Orada işçiler refah içinde yaşıyordu, sömürü yoktu. Orası âdeta bir işçi cennetiydi. İşçiler tatile bile gidebiliyordu. Bilim ilerlemişti. Ruslar fezaya füze gönderiyordu. Ne müthiş bir kalkınma içindeydiler. Ya burası! Şöyle bir çevremizde gezdirirdik gözümüzü. Ah Arnavutköy'ün fakir insanları gerçeği bir görebilselerdi!

Arnavutköy, son derece yoksul kömür işçilerinin, yüksek ve dik tepelerine teneke gecekondularını kondurdukları Kuruçeşme ile kıyaslandığında, o kadar da yoksul sayılmazdı. Esasen Rum ve Türk esnafının yaşadığı bu semt, Bebek burjuvazisiyle kıyaslandığında biraz fakir kalıyordu gerçi, ama Kuruçeşme kadar da proleter değildi.

1950'li yılların sonlarına doğru Arnavutköylüler ile Bebekliler arasında bir "sınıf savaşı" patlak verdi. O zamanlar, Marx'ın, sınıf savaşlarının tarihin tekerleği olduğu teorisinden henüz haberdar değildik ama; Arnavutköy ile Bebek arasında yer alan biz Vezirköşklüler sınıfsal tercihimizi Arnavutköylülerden yana yapmıştık. Günlerce süren bu kitlesel kavganın nedeni belli değildi.

Galiba önce iki semtin şoförleri arasında başlamıştı çatışma. Daha sonra iki tarafın gençlerine sirayet etmişti. Biz Vezirköşklüler, aralarında Reha (Ünsal) gibi sevdiğimiz bazı arkadaşlarımız olsa da Bebekli gençlere genelde gıcık oluyorduk. Bunların çoğu zengin çocuklarıydı ve Robert Kolej'de okuyorlardı. Dahası, onlara gıcık olmamızın en büyük nedeni, bu gençlerin kızlarla el ele kol kola dolaşmalarıydı. Bakındı siz bunlara. Biz neden dolaşamıyorduk kızlarla da onlar dolaşıyordu? Sanırım Arnavutköylülerle birlikte saf tutmamızın ardında yatan belirleyici güdü buydu. Kuruçeşmeliler de Arnavutköylüleri desteklemişti. Ama onlar bizden farklı olarak, daha bir sınıfsal güdülerine göre davranmışlardı. Proleter Kuruçeşme, küçük burjuva Arnavutköy'ü sınıfsal müttefiki alarak burjuva Bebek'e karşı mücadele etmenin gerekliliğini kavramıştı.

En son meydan muharebesi, bizim Vezirköşkü Sokağı'nın bulunduğu Rıhtım Caddesi üzerinde olmuştu. Rıhtım Caddesi diyorum, çünkü o yıllarda Demokrat Parti'nin "müreffeh yollar" politikası, sonunda bizim oralara da ulaşmış, rıhtım yolu, Cadillac marka Bebek arabalarının rahatça geçebileceği şekilde genişletilmiş ve tramvaylar da kaldırılıp bu bölge şimdiki haline kavuşturulmuştu. İşte bu cadde üzerinde bir meydan muharebesi cereyan etti. Aşağı yukarı iki yüz kadar genç sopalarla birbirine girdi. Bizler de kavgaya girmiştik ama vurmaya ve vurulmaya fırsat bile bulamamıştık. Çünkü olaya polis ekipleri müdahale etmiş, kavgacı gençlerden yakaladıklarını ekip arabalarına tıkıştırmaya başlamıştı. Biz de toz olmuştuk tabii. Ertesi gün gazeteler bile söz etti bu muharebeden.

Cadde genişletilmeden önce, tramvay raylarının geçtiği Arnavutkaldırımlı bu yolun denize bakan tarafında, kim bilir ne zaman dikilmiş, birbirine iki sıra demir çubuklarla bağlı, bir metre boyunda, ağır demir babalar bulunurdu. Zamanla boyaları gitmiş ve paslanmışlardı ama yine de bir sağlamlık duygusu verirlerdi insana. Özellikle yaz aylarında amatör balıkçılar bu demir parmaklıkların deniz tarafındaki yarım metrelik boşluğuna balık kutularıyla, misina ve yemleriyle, kamışlarıyla tünerler ve saatlerce balık tutarlardı. Sanırım en çok tuttukları balık istavritti. Oltaya kolay geliyordu akılsız istavritler. Bunlarda tarihi deneyimi gelecek nesillere aktaran ne bir sözel tarih bilinci, ne de genetik bir akıl ve deneyim aktarımı söz konusuydu. Aynı biz insanlar gibi! Bugün de benzeri balıkçılar, belki daha gelişmiş makaralı balık tutma aletleriyle icra-i sanatlarına devam edip istavritlerin yeni kuşaklarını avlamaktadırlar.

Beyazgül'den yukarıya doğru, kılcal damarlar gibi, incecik, son derece şirin, kendine özgü, buram buram defne kokan merdivenli yollar uzanırdı. Beyazgül Caddesi'nden ilerlenip sola dönünce koca bir kilise çıkardı karşınıza. Arnavutköy'ün birden çok kilisesi vardı ama bu kilise o semtte yaşayan ve semt nüfusunun yaklaşık dörtte üçünü oluşturan Ortodoks Rumların ana kilisesiydi. Pazar günleri önünden geçerdim bazen. Neredeyse semtte yaşayan tüm Rumlar, en şık elbiseleriyle, çoluk çocuk, genç ihtiyar, kadın erkek bu kilisenin avlusunda toplanmış olurdu. Cemaat bilinci onları canlı tutar, güven verirdi. Bu canlılığı çok güzel yansıtırdı o görüntüler, hâlâ gözlerimin önündedir.

Biraz ilerde bir Rum, birkaç bina sonra da Ermeni okulu bulunurdu. Bu okullarda Rum ve Ermeni çocukları kendi dillerinde eğitim görebilirlerdi. Şimdi bu okullar var mı, bilmiyorum.

O ince, merdivenli yolları da geçip, Arnavutköy'ün daha yukarı taraflarına tırmandıkça yoksul Türklerin ve Kürtlerin yaşadığı tenekeden yapma tek tük gecekondulara rastlardınız. Bu tür teneke evlerde oturmazdı Rumlar. Onların da evleri çok yoksuldu ama bu evler sonradan yapılma derme çatma şeyler değildi. Yoksullukları yeniliklerinden değil, eskiliklerinden geliyordu. İki katlı ahşap evlerdi bunlar çoğunlukla. Kostantinapolis'in gerçek yerlileri yüzyıllardır sessiz, çileli yaşamlarını sürdürüyorlardı bu evlerde.

Daha sonra bostanlar gelirdi. Bu bostanları işleyenlerin Arnavut olduğu söylenirdi. Koca bıyıklı Arnavut bostancılar. Belki de Arnavut kökenli yeniçerilerin torunlarıydı bunlar. Bostanlarda ürettikleri ürünlerini atlarının terkisindeki bohçalara yerleştirir ve "soğannnn var", "taze fasulye var" diye bağırarak mahalle mahalle satarlardı. "Zerzevatçı" denirdi onlara.

Arnavutköy'ün çileği meşhurdu. Arnavutköy'ün sırtlarındaki hangi tarlalarda yetiştirildiğini bilmiyorum ama Arnavutköy çarşısından satın alınan bu çileğin tadını unutamam. Çok küçük, çok güzel kokulu çileklerdi. Bugünkü, hormonlarla devleştirilmiş çilekler daha yoktu piyasada.

Sağa dönüp ilerlediğinizde toprak yollar çıkardı karşınıza. Bunlar yürüne yürüne oluşmuş doğal yollardı. Sonra bir yokuşla karşılaşırdınız. Bu yokuştan diklemesine ve biraz dolanarak çıktığınızda bizim mahallenin üstündeki Rum mahallesine ulaşırdınız. Burada, köşesinde yine küçük bir kilisenin yer aldığı, bir tarafı Recep Zühtü'nün yüksek köşk duvarıyla çevrili, voleybol sahası büyüklüğünde bir alan vardı ve bu alana, ikişer katlı ahşap Rum evlerinin sağlı sollu yer aldığı sokaklar açılırdı.

Bu sokakların birinin başında Bakkal Koço'nun dükkânı vardı. Biraz aşağıdaki yolun içindeyse Bakkal Tanaş'ın dükkânı. Bu ikisi birbirinin rakibiydi. Bakkal Koço daha onurlu bir adama benzerdi. Tanaş'ın hakkında atıp tutmazdı. Annem, Tanaş'ın iğvasına uyup Koço'dan Tanaş'a geçtiğinde bunu tevekkülle karşılar ve "siz bilirsiniz, hanım" derdi kibarca. Dükkânını yaşlı babasıyla birlikte çalıştıran Tanaş ise oldukça fırıldak biriydi. Annemin ağzından girer burnundan çıkar, ona olmadık indirimler yapar, olmadık alışveriş koşulları sunar, Koço'nun pahalıcı olduğunu ima eder ve kendi tarafına çevirmeyi becerirdi.

Tanaş da, Koço da kuşluk vakti, siyah kollukları, solmuş önlükleri ve kollarından eksik olmayan koca sepetleriyle Türk mahallesine iner, müşterileri olan kapıları teker teker dolaşırlardı. Bu sepetlerde çoğunlukla uzun francala ekmekler olurdu. Bir de çay, soğan gibi, ilk elde istenecek bazı maddeler. Bu ziyaretlerin esas sebebi günlük siparişleri almaktı. Kalın bakkal defterlerini her daim yanlarında taşırlardı. Siparişleri koca harfli elyazılarıyla deftere kaydeder, bir saat sonra da getirirlerdi. Keza aynı defterde veresiye bölümleri olurdu. Verdikleri malın fiyatını bu veresiye kısmına kaydeder, ayın başında da tahsil ederlerdi. Bu konuda da Tanaş daha yapışkan, Koço daha vakurdu. Zaten Tanaş ile annemin kavgaları hep aybaşlarına rastlardı. Tanaş'ın yapışkanlığından ve parayı tahsil etmedeki aculluğundan bizar olan annem yeniden Koço'ya dönerdi. Koço, veresiyenin günü gününe ödenmesini talep etmezdi. Ne var ki, ödemeler falan yapıldıktan sonra Tanaş, yeni cazip tekliflerle yeniden yanaşırdı anneme. Annem de baştan çıkmaya öyle teşneydi ki, Tanaş'ın yeni yaklaşımlarına direnemezdi. Her ay yinelenirdi bu durum.

Mahalleye gelen başka satıcılar da vardı. Atlı ve eşekli Arnavut zerzevatçılar, yuvarlak yoğurt tepsilerini omuzlarında taşıyan yoğurtçular, şeker helvacılar, macuncular, kedimiz Cibilliyetsiz Tekir'in gözdesi Arnavut ciğerci, kış gecelerinin simgesi, uzak

bağırışlarıyla sanki başka bir dünyanın varlıkları gibi görünen bozacı ve sahlepçiler, arada bir tereyağı ve hakiki köy yumurtası dolu, tabanı samanlı sepetleriyle kapıya dayanan, nerede yaşadıklarını bir sır gibi saklayan ya da bizim öyle sandığımız otantik köylüler, bohçacı kadınlar (sesleri hâlâ kulaklarımdadır: "Hanıımmmmm... güzel çarşaflarımız var hanııımmmm...", "eskiler alayrum eskici" diye bağırarak mahallenin gençlerinin bıyık altından gülmesine neden olan, sırtları çuvallı eskiciler, eski gazete ve eşya karşılığı plastik kap kacak da takas eden arabalı satıcılar, hallaçlar, bileyciler, kalaycı Çingeneler ve başkaları ve başkaları... Bizim Cibilliyetsiz Tekir (hırsızlığı yüzünden annem takmıştı bu adı, namı diğer Tatar Paşası; bu adı da Perihan teyze takmıştı), her zamanki sesini değiştirip korkunç ve tehditkâr bağırtılar çıkararak Arnavut ciğerciyi peşine takar, eve getirirdi. Bir ona bağırırdı o acayip ses tonuyla, bir de bizim balkona. Bu tarihi momenti kaçırmak istemediği kesindi. Bu ciğer ya alınacak ya alınacaktı, başka yolu yoktu. Ciğerci, korkunç bağırtılara bakmak için balkona çıkan anneme, "Hanım, bu yine taktı beni peşine" derdi gülerek. Tam o sırada, komiser emeklisi Mahmut Bey, evinin bahçesindeki kuyuya soğuması için sarkıttığı küçük yeni rakısını balkondan yukarı çekmekte olurdu. "Nihal Hanım, bu tekiri çok şımartıyorsunuz çooook" diyerek Nihal Hanım'ı daha polisiye bir disipline davet ederdi ciddi ciddi.

Macuncu geldiğinde bütün mahallenin çocukları çevresini alırdı. Yuvarlak tablasını üçgen şeklinde bölen her haznede farklı renkte macunları olurdu. Sorardık ona. "Bu ne? Bu ne?" diye. Kara kuru, erken yaşta çöktüğü belli olan macuncu, hiç erinmeden yanıtlardı bizi: "O yeşil nane... pembe olan gül.... kırmızısı çilek." Ağaçtan yontma ince, düz çubuklara istediklerimizi dolardı yavaşça, madeni kaşığıyla. 25 kuruşa dört beş farklı macun alırdık, renk renk. İştahla yalardık. Renkleri dışında tatlarında bir fark yoktu aslında. Macuncudan sonra, biz çocuklar için en revaçta olan yoğurtçuydu. Nasıl katı bir yoğurttu o. Keski gibi bir aleti vardı. Onunla koyardı yoğurdu ev kadınlarının uzattığı tabağa, peynir keser gibi kesip şöyle yavaşça kaydırarak. Ama bizim esas ilgilendiğimiz, yoğurdun kaymağıydı. Bazıları bu kaymağı istemezdi. O da bir kenara ayırıverirdi. Biz çocuklar, 5 kuruş verip kaymak alırdık ondan. Yoğurtçunun da işine gelirdi bu. Kenara ayırdığı kaymaklarını satmış olurdu böylece. Yoğurtçunun en sevdiğimiz yanı ise, uzaktan çın çın öten çıngırağıydı, omzunun iki yanından sarkıttığı yoğurt tablalarını dengeleyerek taşırken elindeki çıngırağı çalar ve "yoğuuuurtttt, kaymak" diye seslenirdi. Bozacı ve sahlepçilerse, o karanlık kış gecelerinin uzaklarından "bozaaaaaaa" diye inleyerek sanki insanlığın acılarını, yalnızlığını, umutsuzluğunu

duyururlardı bizlere. İçimi bir hüzün sarardı onların her zaman uzaktan gelen bağırtısını duyduğumda. Annem bir sürahileriyle iner alırdı bozayı. Ne güzel, ne özgün bir tadı vardı. O yoğunluğuyla insana hiç bitmeyecekmiş gibi gelirdi. Bozalarımızı ev halkı olarak sobanın etrafında toplanıp hep birlikte içerken birbirimize olan yakınlığımızı daha bir somut duyumsardık sanki.

Ah, neredeyse unutacaktım. Tabii ki o güzelim laternalar. Artık müzelik onlar. Ama o zamanlar gerçekten vardı bu otantik müzik dolapları. 6-7 Eylül olaylarından sonra bile, Kıbrıs olaylarının iyice tahrik edilmediği bir aşamada, yukarıdaki Rum mahallesinden Türk mahallesine indirilirdi laterna. Yağlıboyayla rengârenk süslenmiş, tekerlekli bir dolaptı bu. Yanındaki kolu çevrilerek kurulurdu. Laterna yer yer hareketli, yer yer hüzünlü Rum şarkılarını oynak bir tonda çalmaya başlardı. "Sagapo, tin afto, sagapo..." diye mırıldanırdı yukarı mahallenin kızları laternanın yanından geçerken. İsteyen para verirdi, istemeyen vermezdi laternacıya. Ama aşağı yukarı herkes atardı birkaç kuruş. Ne oldu o güzelim çalgı aletine? Nerelere gittin laterna?

İstanbullu Türklerin kültürüyle Rumların kültürü, bugün çok şikâyet edilen Anadolulular İstanbul'a gelmeden önce de çok farklıydı. Evet, Türkler Rumları yadırgamazdı ama onlar gibi davranmaya da çekinirlerdi. Örneğin yaz günleri, Rum kadınlar, mayolarını giyer, çoluk çocuklarını da yanlarına alır, neredeyse on beş, yirmi kişilik topluluklar halinde, öylece denize inerlerdi. Bir havlu bile sarmazlardı bellerine. Onlar için son derece doğal bir şeydi bu. Ha deniz kenarında giymişsin mayoyu, ha denize giderken, ne fark ederdi ki. Ama Türk kesiminin kadınları, en moderni ve lâik olanları bile buna cesaret edemezdi. Aaaaaa... Konu komşu ne derdi sonra...

Rum kızları çok güzel olurdu genç kızlık dönemlerinde. Ama evlenip çoluk çocuğa karıştılar mı göbeklenir, kendilerini salıverirlerdi. Bu bakımdan iki kesim arasında bir kültürel benzerlik olduğu düşünülebilir. Evlendikten sonra kendilerine dikkat etmezlerdi genellikle, aynı bizde olduğu gibi. "Aman canım, beni alan almış, beğenen beğenmiş" mantığı işte. Öte yandan, genç Rum kadınları evli bile olsalar, flört etmekte Türk kadınlarına göre daha serbest ve cesurdular. Yukarıdaki Rum mahallesinin, bizim evden de görünen, Türk mahallesine en yakın sokağının (bu, toprak bulaşık sularıyla kayganlaşmış, ancak yarım metre genişliğindeki patikamsı yere sokak denebilirse elbette) üzerindeki en son evlerden birinde, çok çocuklu ve

her daim karnında yeni bir bebek taşıyan genç bir kadın vardı. Kadının, şoförlük yapan kocasının yanı sıra, yine esnaf kılıklı bir sevgilisi mi diyelim, belalısı mı diyelim bir ilişkisi daha vardı. Adam azgın bir şeydi. Bazen gündüz vakti bile kadının kapısına dayanırdı. Komşularını bırakın, biz aşağı mahalledekiler bile bu belalıdan haberdardık artık. Bir keresinde, Türk mahallesindeki boş bir arsa üzerine kurulu "Dayı'nın yazlık sineması"nın, biriketten yapılmış, uyduruk bir yer olan bilet kulübesinde, kadınla belalısının ilişkisine tesadüfen ve istemeden tanık olmuştum. Açık saçık bir durum değildi gördüklerim ama aşağı yukarı olayın niteliğini de açıkça ortaya koyuyordu.

Şimdi, Dayı'nın yazlık sinemasına kadar gelmişken, Arnavutköy'deki ve Vezirköşkü'ndeki yazlık sinemaları ve ayrıca Dayı'nın kışlık sinemasını anlatmadan önce, Çamlıbahçe denen gazinoya doğru arka taraftan yaklaşalım.

Çamlıbahçe, Vezirköşkü Sokağı'nın Bebek'e doğru olan tarafında, bu sokağa bitişik, içkili bir gazinoydu. Burası, babamın 1961 yılında ölmesinden sonra, 1964 yılında İstanbul'dan Ankara'ya taşınmamızdan bir yıl kadar önce yıkıldı ve yerine, Süreyya Lokantası adlı "sosyetik" bir yer açıldı. Süreyya'nın alt tarafı da büyük bir benzinci oldu. Süreyya duruyor mu bilmiyorum ama sanırım benzinci hâlâ orada faaliyette.

Üstü açık, içkili bir lokanta olan Çamlıbahçe'ye ön taraftan merdivenle çıkılırdı. Ağaçların altında masalar bulunurdu. Ön taraftaki masalarda yemek yenir, içki içilirdi. Balık çorbası meşhurdu Çamlıbahçe'nin, biz bile ara sıra balık çorbası içmeye giderdik oraya. Çamlıbahçe'nin arka tarafa, bizim mahalleye doğru uzanan sık ağaçlıklı bir bölümü daha vardı. Çamlıbahçe'ye gelip içki içen bazı erkek ve kadınlar bir süre sonra buradan arka tarafa geçerlerdi. Arka taraftaki, ağaçlıklı, gözden uzak alanın sol tarafında, ince çıtaların çakılmasıyla yapılmış, birbirine bitişik, baraka türü bölmeler bulunurdu. Bu barakaların içinde masalar ve samanları dışarı fırlamış, eski püskü koltuklar olurdu. Barakaların üstü çinkoyla örtülmüştü. Buraya çekilen erkek ve kadın müşteriler, gözden uzak olduklarını sandıkları bu barakalarda sevişirlerdi. "Sandıkları" diyorum, çünkü bu barakalar zaman zaman biz amatör röntgencilerin tasallutuna uğrardı. Aslında röntgenden falan anladığımız yoktu. Amacımız, sevişen çiftleri rahatsız etmekti sadece. Kapıları bile olmayan ve birbirine çapraz çakılmış çıtaların

arasından içerisi zaten görülen barakalarda olup biteni merak ve belki biraz da erotik duygularla uzaktan seyreden bizler, bir süre sonra başlardık barakaların çinko damlarına kocaman taşları yağdırmaya. Böylece mahallenin namusunu koruduğumuzu mu sanıyorduk ne? Yoksa daha o yaşta duyduğumuz bir yoksunluk duygusu muydu bizi böylesi berbat bir eyleme sevk eden? Adamlar, pantolonlarını çekiştirerek dışarı uğrar, kadınlar korkuyla çığlığı basarlardı. Derken, şişman, kabak kafalı patron, ardındaki garson ordusuyla birlikte sökün ederdi. "Haydi be oradan piç kuruları, yine mi siz, utanmazsınız hiç" diye bağırırdı. Tabii anında tabanlanı yağlardık. Sonrasında ne olurdu, bilmem mümkün değil tabii. Müşteriler erotik faaliyetlerine devam ederler miydi, yoksa patronu da haşlayıp orayı hızla terk mi ederlerdi? Bunu hep merak etmişimdir.

Bir yaz günü, Çamlıbahçe'deki gizli kapaklı işler hiç beklenmedik bir biçimde ta bizim mahallenin orta yerine, hatta bizim eve kadar sıçradı. O öğle sıcağında, Haktanır Apartmanı'nın mermer merdivenlerinde serilmiş, her zamanki "yaz sululuklarımızı" yapıyorduk çocuklarla birlikte. Aşağıdan bir "hususi araba"nın toz kaldırarak yukarıya doğru geldiğini gördük. Araba biraz daha yaklaşınca olağanüstü bir şeyler olduğunu anladık. Yoluna devam etmekte olan arabanın arka kapısından bir kadının bacakları sarkıyordu, şoför gaza basmakta ısrar ettikçe kadının bacakları Vezirköşkü Sokağı'nın taşlarına çarpıp duruyordu. Derken araba tam önümüzde durdu. Arka kapı zaten açık olduğundan, bacakları kan içinde kalmış genç bir kadın dışarı fırladı ve çevresine çılgınca bakınıp; "Yok mu yardım edecek" diye bağırdı. Arabadan iki adam ve bir kadın daha inmişti. Diğer kadın, yaralı kadına sarılmaya çalıştı. "Filizcim, yok bir şey. Haydi, evimize gidelim." Adamlara baktım. İriyarı, o sıcakta ceket giymiş tiplerdi. Pek hırlı şeylere benzemiyorlardı. Yaralı kadın, kendisine sarılmaya çalışan kadını itekledi ve Haktanır Apartmanı'na, oradan da zemin kattaki bizim eve daldı. Şu işe bakın ki, birkaç gün önce, anahtarı içerde unuttuğumuzdan kilidi kırmak zorunda kalmıştık. Yeni kilit de henüz takılmamıştı. Dolayısıyla genç kadın bizim zemin kattaki daireye girmekte hiçbir zorluk çekmemişti. Ben de kadınla birlikte daldım içeri. O sırada evde bulunan annem şaşkınlık içinde bakıyordu bu "davetsiz" misafire, tek kelime etmeden. Kadın, Can'la benim yatak odamız görevini de yapan holdeki ağır ceviz büfenin aynasına şöyle bir bakıp saçlarını düzelttikten ve kendine çekidüzen vermeye çalıştıktan sonra, anneme; "Burada kalabilir miyim bir süre" dedi. Hayatı boyunca bu tür olaylardan hep ürkmüş ve kritik anlarda sorumluluk almaktan çekinmiş bir kadın olan annem; "Aaa lütfen" dedi

kadına; "Burası bir aile evi. Kimsiniz, nesiniz, sizi tanımıyorum. Lütfen çıkar mısınız" Allah kahretsin, biraz büyük olmalıydım, o anda sözünü geçirebilen yetişkin bir insan olmayı ne kadar istemiştim. Ama hiçbir şey yapamadım. İki adamla kadın da gelmiş, kapının önünde dikilmişlerdi. Genç kadın çevresine umutsuzca bakındı ve "peki" diyerek dışarı çıkıp kapıda bekleyenlere teslim oldu çaresiz. Diğer kadın, müşfik bir havada "Filizciği'ne sarıldı. Yeniden arabaya binip yokuş yukarı gazladılar. O ana kadar neredeydi bizim mahallenin anlı şanlı, mangalda kül bırakmayan delikanlıları? Hiç ortada görünmemişlerdi. Nedense araba hareket ettikten sonra aniden peyda oldular ve "yuhhhh" diye bağırarak arabanın arkasından taş attılar bu bedava kahramanlar.

Akşam babam eve gelip olaydan haberdar olunca, anneme, her zamanki yumuşak havasıyla, "Keşke barındırsaydınız kızcağızı" demiş, mahallenin gençleriniyse çok ayıplamıştı. Kayıp hayatlara ilişkin; "Bir Filiz varmış, bir Filiz yokmuş" diye başlayan böylesi o kadar çok öykü vardır ki İstanbul'da.

Dayı'nın yazlık sineması da seyirlik bir yerdi. Arnavutköy'ün arka taraflarında, kilisenin ilerisinde, Dayı'nın sinemasından daha gelişkin bir yazlık sinema vardı aslında. Çoğunlukla oraya gidilirdi. O zamanlar yazlık sinemalar yerli halk için ucuz ve popüler bir eğlence mekânıydı. Giriş bir liraydı. Aileler çekirdeklerini, gece geç vakit etkili olmaya başlayan soğuğa karşı battaniyelerini ve kuru iskemlelerin sertliğinden korunmak için yastıklarını alıp bu sinemalarda oynayan, çoğunlukla Türk filmlerini seyre gelirlerdi. Yazlık sinemalar, aynı zamanda genç kız ve erkekler için bir "piyasa", o zamanın diliyle "kesişme" ve eğer fırsat bulunursa "sözleşme" mekânıydı. 10 dakika arada "frigo buuuuz"cular madeni açacaklarını tahta tepsilerinin altına vurarak dolaşır, gazoz ve frigo dondurması satarlardı. Frigo da bir liraydı. Gazozsa 30 ya da 40 kuruş. Buralarda akla gelmedik flörtler yaşanır, "kızlar tavlanır", randevular verilir, hatta eğer fırsat bulunursa, karanlıkta genç kızlarla delikanlılar kimse görmeden el ele bile tutuşabilirlerdi.

Dayı, sabah akşam sarhoş gezen, kabak kafalı, şişman bir adamdı. Yenge dediğimiz karısı ise, Kraliçe Elizabeth pozlarında dolaşan, sert bakışlı, cadaloz bir kadındı. Dayı'nın yazlık sineması iyice seyirlikti dedim, çünkü Dayı ile biz mahallenin gençleri arasında bitmez tükenmez bir çekişme ortamı vardı. Dayı'yı kızdırmaktan zevk alırdık

nedense. Sırf onu kızdırmak için, göstere göstere sinemaya beleş girerdik örneğin. Bunun üzerine Dayı, makiniste makineyi durdurması ve ışıkları yakması talimatını verir, elinde bir sopayla sıraların arasına dalardı. Dayı kovalar, biz kaçardık. Seyirci sıraları çevresinde birkaç tur atardık böylece. Bu, seyirciler için, bir başka komedi filminin fragmanları yerine geçer, seyirciler, Dayı ile bizim bu kaçmaca-kovalamaca oyunumuzu kahkahalarla izlerdi.

Zaman zaman Dayı'yla mütareke imzaladığımız da olurdu.

Böyle zamanlarda Dayı, sarhoşluğundan beklenmeyecek bir aklıselim gösterir ve bizi sinemanın gazoz satış görevlisi yapardı. Cemil'le ben, biriketten yapılma gazozhanede gazoz satardık. Ne var ki, bu satış işinden dolayı Dayı bize zırnık koklatmazdı. Yani "emeğimizin karşılığı"nı alamazdık. Bu yüzden gazozu 35 kuruş yerine, çaktırmadan 40 kuruşa satar, aradaki 5 kuruşları cebe indirirdik. Ancak, bazı uyanık seyirciler bu 5 kuruşları bile bize çok görür, gidip Dayı'ya şikâyette bulunurlardı. Dayı sallana sallana gelir, "Ulan keratalar gazozları niye 40 kuruşa satıyorsunuz" diye hesap sorardı. İnkâr ederdik önce. "Suçumuz" ihbarcı seyircilerin tanıklığıyla kesinleşince de, "Ne yapalım, bu kadar çalışıyoruz, bu da bizim hakkımız" der çıkardık işin içinden. Bunun üzerine, Dayı bizi işten atar, ezeli "düşmanlar" arasındaki savaş yeniden başlardı.

Dayı'nın, Beyazgül Caddesi'ne açılan bir sokak içindeki kışlık sineması da oldukça eğlenceliydi. Kışın, eğer iyi bir film oynuyorsa, akşamları Arnavutköylüler, semtin bu tek sinemasına doluşurlardı. Bunun dışında, gündüz matinelerinde, kovboy filmlerini izleyen çocuklar olurdu sadece sinemada. Dayı'yla Yenge'nin evi, bu sinemanın üst katındaydı. Akıl hastası olduğu söylenen yetişkin bir kızları vardı. Bu kızı hiç görmedim. Onu evde kapalı tuttukları, insan içine çıkartmadıkları söylenirdi. Bazen, filmin en heyecanlı sahnesinde, bu kızcağız yukarda canhıraş çığlıklar atmaya başlardı. Çok uzun sürmezdi bu çığlıklar. Yenge koştururdu üst kata. Ne yapıp eder, sustururdu kızını.

Kışlık sinemanın demirbaşı iki ilginç tip vardı. Biri, yüzü tamamen yanık içindeki makinistti. Onu ara sıra görürdük. Yüzüne bakmak bir hayli zordu, korkunç bir yanıktı, çünkü yüzünde bir tek gözleri sağlam kalmıştı. Kirpiksiz göz kapaklarının ters çevrilmiş gibi kırmızı bir et

parçasından ibaret görüntüsünü saymazsak tabii. Bunun, bir sinemada çıkan yangından olduğu söylenirdi. Doğruluğunu bilmek mümkün değil elbette. Bir diğer ilginç tip, dış görünüşü ve davranışlarıyla çok kibar ve iyi bir insan izlenimini veren, sinemanın "Frigo buuuuuz"cusu Aleko'ydu. Otuz yaşlarında gösteren, ince, zayıf bir adamdı. Çocuklara çok iyi davranır, onlara "Ali Bey", "Ihsan Bey" diye hitap ederdi. Yadırgardık bu hitap tarzını. Daha sonraları çocuklar arasında bir söylenti dolaşmaya başladı. Söylentiye göre, bu "Aleko Bey" film başladıktan sonra çocukların yanına oturuyor, onlara bedava gazoz veya frigo veriyor ve bacaklarını okşuyormuş. Açıkçası, günahı bu söylentiyi yayanların boynuna, Aleko sübyancıymış. Gerçi ben de gördüm ışıklar yandıktan sonra birkaç kere, onun, o kadar boş koltuk varken, kısa pantolonlu oğlan çocuklarının yanında tüm ciddiyeti ve efendiliğiyle oturduğunu.

Madem bu konuya girdik, bir de "Amca Bey"i anlatayım. Vezirköşkü'nden Bebek'e doğru gidilirken, şimdi Endonezya Konsolosluğu'nun bulunduğu bina, meşhur armatör ailesi, Demokrat Parti zengini Sadıkzadeler'in yalısıydı. Bu yalının yanında doğal bir "halk plajı" bulunuyordu. Bu boş araziyi kimse plaj olarak ilan etmemişti ama o bölgenin insanları orayı gide gele bir "halk plajı" haline getirmişlerdi. Çoluk çocuk, genç, kadın, orta yaşlı, yaşlı, herkes buradan denize girerdi. Hilton'da başgarson olduğu söylenen "Amca Bey", o zamanlar altmış yaşlarında, çok sevimli bir adamdı. Çocukları çok sever, denize girer ama yüzmez, herkesin denize indiği yerde ayakta durup küçük çocukların gönüllü yüzme hocalığını üstlenirdi. Türlü şakalar yapar, küçük kız çocuklarını ellerinin üstünde tutarak onlara yüzme öğretmeye çalışırdı. Kısa süre sonra "Amca bey"in sübyancı olduğu ve küçük kızlardan, yüzme öğretme bahanesiyle "iş aldığı" söylentisi yayıldı. Bu söylentiler "Amca Bey"in kulağına gitti mi, bilmiyorum ama gittiyse herhalde çok kırılmıştır. Mahalli halk arasında insanlar hakkında bu ve buna benzer söylentilerin yayıldığına çok tanık olmuşumdur.

Ama Atok'un, Arnavutköy'ü, Bebek'i, hatta İstanbul'u günlerce çalkalayan macerası hiç de söylenti falan değildi. Basında yazılanlar abartma ve yalanlar içerse de, herhalde, o zamanın yakışıklı gençlerinden Atok, gerçekten Arnavutköy-Amerikan Kız Koleji'nin yurdunda gizlice bir hafta kadar kalmış ve kızlar tarafından beslenmişti. Atok'un babası, babamın arkadaşı olan ve ordudan gelen, o sırada Bebek'te eczacılık yapan, kabak kafalı, boylu poslu, yakışıklı bir adamdı. Atok ise, o yıllarda James Dean kadar yakışıklı bir gençti.

Bizim mahallede, Behice Hanım'ın Yuva Apartmanı'nın zemin katında oturan, aile dostumuz Radife halanın oğlu Önder (Pekman) ağabeyin yakın arkadaşıydı. Genç kızların hayranlık duyması için her şey vardı onda. Yakışıklıydı, sportmendi, yüksek atlama ve koşu dallarında iddialıydı. Sonra bir gün bir haber patlak verdi. Onu kız yurduna alıp besledikleri iddia edildi. Kızlar ya da sevgilisi olan kız (çok güzel bir kız olduğu söyleniyordu) ileriki yıllarda ne oldu, hayatları ne seyir izledi bilmiyorum. Ama Atok'un acı sonunu biliyorum. Atok daha sonraki yıllarda alkol müptelası olmuş, işsiz kalmış ve çok yoksullaşmış. Doğru dürüst kalacak bir yeri bile yokmuş. Karlı bir kış akşamı Bebek'e gelip eski arkadaşlarını aramış. Söylentiye göre, bazıları onu almamış evlerine. Bazılarını ise evde bulamamış. Önder ağabey de evde bulamadıkları arasındaymış. Yıllar sonra Önder ağabeye Atok'u sorduğumda anlattı bana. "Allah kahretsin, o akşam evde olmayacağım tutmuştu" dedi. Atok, sabaha karşı bir sokağın köşesinde, donmuş vaziyette, ölü bulunmuş.

***

Bir şehri tanımak için en az iki şehirde yaşamak gerekirmiş. Daha çocuk yaşta bu şansı elde etmiştim. Ankara gibi son derece düzenli, etnik bakımdan oldukça pür bir kentten, kozmopolit bir kente gelmek hem çok ilgimi çekmiş, hem de bir ölçüde ürkütmüştü beni. Zaten meraklı ve telaşlı bir kadın olan annem benden çok daha fazla ürkmüştü. Mahalleye taşındığımız ilk günler, guguklu saat gibi ikide bir başını dışarı uzatır ve “Güüünnnnnn" diye seslenirdi. Mutlaka onun sesinin ulaşabileceği uzaklıkta olmalıydım. İlk birkaç gün buna riayet ettiysem de, giderek bu "ses menzilinden" uzaklaşmaya başladım. Geçirdiğim orta kulak iltihabı hastalığından dolayı zaten kulaklarım biraz ağır duymuyor muydu! Bu "İsmet Paşa taktiği"ni bilmeden ben de uygulamaya başlamıştım.

Arnavutköy'ün tepeleri, dağları, yeşillikleri, "vahşi batı" beni çağırıyordu âdeta. Evin sokağa değil de, arkaya bakan tarafı boş bir araziydi. Bu boş arazi önce, taşlık ve otluk bir alan olarak uzanır, daha sonra boyumuzu aşan kocaman yaban dikenleriyle kaplanırdı. Arazinin görece sağ tarafı (ki daha sonraları burası düzlendi ve Dayı'nın yazlık sineması oldu) yoğun bir ağaç kitlesiyle son bulurdu. Bu ağaç kitlesinden daha da sağa doğru gidilirse Çamlıbahçe'nin arka tarafına ulaşılırdı (burası, bizim barakaları taşladıktan sonra mahalleye kaçış yolumuzdu). Bu ağaçların arasından geçip ilerlemeye

kalktığınız zaman karşınıza, yukarıdaki dağdan bir uçurum yüksekliğinde aşağı kaymış kum ve toprak yığını çıkardı. Buradan da tırmanırdık, dizlerimizin yara bere içinde kalmasına aldırmadan. On metre kadar tırmanınca solda, karşınıza, üst tarafını ot bürümüş, hafif kubbemsi bir taşlık alan çıkardı. Bu taşlık alanın sol tarafından aşağı atlayıp ilerlerseniz yeniden, bizim aşağı mahalleye en yakın, ahşap Rum evlerinin bulunduğu, bulaşık sularıyla kayganlaşmış sokağa varırdınız. Ama biz bu taşlıkta kalırdık. Orada çok ilgimizi çeken bir şey vardı çünkü. Taşlığın tam orta yerinde, iki insan bedeninin ya da şişman bir adamın geçebileceği kadar bir yuvarlak gedik vardı. Bu yuvarlak gediğin yanına uzanır, içeri bakardık. Önce hiçbir şey göremezdik. Sonra yavaş yavaş gözlerimiz alışırdı karanlığa. Aşağısı bir mahzendi. Esirler mi atılıyordu buraya eski zamanda, yoksa bir hamam mıydı? Evet ama insanlar nasıl girebilirdi ki buraya? İçerisi, muhtemelen bu gedikten atılmış taşlarla, eski püskü paçavralarla, tahta parçalarıyla doluydu. Korkuyla bakar, herhangi bir giriş-çıkış kapısı var mı diye dört bir tarafını gözden geçirirdik sarnıcın... Tabii ya, sarnıçtı bu! Ta Osmanlı, hatta Bizans devrinden kalma bir su sarnıcı. Ama artık su falan yoktu. Uzandığımız yerden içeriye seslenirdik. "Kimsin?" Sonra kendi sesimizin yankısını dinlerdik. "Kimsin?" Sanki başka birisi sormuş gibi dinlerdik gaipten gelen sesi. Düşünürdük. Gerçekten, kimdik biz?

Bir seferinde bu su sarnıcının içinde bir kedi gördük. Zavallı hayvan buraya nasıl düşmüştü? Yoksa hainin biri mi atmıştı onu? Kedilerin gözleri karanlıkta bile iyi görür. Bu yüzden, buraya kendiliğinden düşmesi zayıf ihtimaldi. Hangi alçak yapmıştı bunu? Bunun üzerinde düşünmek yerine, daha pratik çözümler peşinde koşmayı tercih ettik. Nasıl çıkaracaktık hayvanı buradan? Biraz da macera duygusuyla karmaşık bir telaştı bu. Önce, filmlerde gördüğümüz ya da resimli romanlarda okuduğumuz türden bir ip merdiven yapmaya kalkıştık, beceremedik. Sonra biraz daha geri bir tekniği denemeye giriştik. Kalınca bir ipi ilerdeki ağaçlardan birine bağlayacak ve ipe tutunarak aşağı inecektik. En az dört metre vardı sarnıcın yüksekliği. İpi bulup ağaca bağlamasına bağladık da, hiçbirimiz cesaret edemedik ona tutunup aşağı kaymaya. Bir de kediyle birlikte çıkması vardı üstelik. Aşağıda, o korkunç yerde kalmayı göze alamamıştık. İpi aşağı sarkıtmamızdan ve yukarda gösterdiğimiz faaliyetlerden dolayı zavallı kedicik umutlanmış, kendini duvardan duvara atıyor, bağırıp duruyordu. Onun bu bağırtıları, bize kafamızı iyice yormamız, acele etmemiz gerektiğini daha net bir şekilde hatırlatıyordu. Sonunda bir yol geldi birimizin aklına. İçeriye iple bir kova sarkıtacaktık. Belki de kediciğin o kadar zekâsı vardı. Bu kovanın kendisi için sarkıtıldığını

anlar ve içine girerdi. En azından denemeye değer bir öneriydi bu. Birimiz evinden bir yangın kovası getirdi. İpi kovanın kulpuna bağlayıp sarkıttık. Kova sarnıcın tabanına değince de şöyle sağa sola oynatıp yan yatırdık. Merakla kediyi gözlüyorduk, hepimiz soluğumuzu tutmuştuk. Önce şöyle bir ihtiyatla yaklaştı, kovanın etrafında dolandı, kokladı, başını kaldırıp ışığın geldiği yuvarlaklığa doğru baktı, sonra yavaş yavaş kovanın içine girip yattı. Hiç acele etmeden ağır ağır çektik kovayı yukarı. Tüm korkumuz, hayvanın yarı yolda ürküp kovadan aşağı atlamasıydı. Neyse ki, böyle bir şey yapmadı. Kim bilir kaç gündür oradaydı, canına tak etmişti. Bu şansı sonuna kadar kullanacaktı. Ve yukarı çektik. Kurtarıcıları olarak onu kucağımıza alıp biraz okşamak, korkusunu gidermek, teselli etmek istiyorduk. Ne var ki, kedicik, daha yeryüzüne çıkar çıkmaz kovadan atlayıp kaçmaya başladı. Böylece kurtulmuş, "kurtarıcılarından" da kurtulmuştu.

Bu sarnıcın yanındaki, toprak ve kum içindeki uçurumdan yukarı tırmanınca en sonunda güzel bir tepeye varılırdı. Buranın bir köşesine, daha sonraları Boğaz'ı boydan boya geçip karşı kıyıya ulaşan bir teleferik hat kulesi dikilmişti. Fazla yaklaşmazdık Paris'teki Eyfel Kulesi'ni andıran bu dev demir kuleye. Büyüklerimiz, "elektrik çarpar haaaa" diye korkutmuştu bizi. Bu tepede, "body" yapan arkadaşımız İsmail'in, ailesiyle birlikte kaldığı (nereliydi bu kalabalık kız kardeşler ordusundan oluşan aile?) teneke gecekondu vardı bir tek. Boğazın en güzel manzaralı tepelerinden birine bir gece gelip kondurmuşlardı evlerini. Bu aile neyle geçinirdi bilmiyorum ama İsmail'in çalıştığına pek tanık olmadım. İsmail bizden büyüktü. Kendisi gibi "body" yapan, yaşça kendisinden de büyük Orhan adlı bir arkadaşı vardı. İkisi "body"leriyle rıhtım boyunda "piyasa" yaparlardı yaz akşamları. Evet, Arnavutköy ile Bebek arasındaki rıhtım boyu, özellikle yeni yol açıldıktan sonra, gençlerin "piyasa" alanı olmuştu. Herkes orada birbirine poz atarak dolaşırdı. Kol kola girmiş genç kızlar, omuz omuza vermiş delikanlılar birbirlerine göz süzerlerdi ama o sırada laf atmak diye bir olay yoktu pek.

İsmaillerin gecekondusunun biraz ilerisinden Bebek Korusu'nun duvarı vardı. Bu duvardan atlayıp koruya girerdik. O kadar büyük bir koru değildi. Buraya da zaman zaman sevgililer gelir, ağaçların altında öpüşürlerdi. Korunun biraz aşağısında, ön tarafları Rıhtım Caddesi'ne bakan modern apartmanların arka yüzleriyle karşılaşılırdı. Yangın merdivenli, Amerikan tarzı yapılardı bunlar. Bu apartmanlarda daha çok Amerikalı askerler ve subaylar kalırdı kiracı olarak. Nato görevlisi

olduğu söylenen bu Amerikalıların arabalarıyla ara sıra karşılaşırdık rıhtım tarafında yürürken. Bazıları siyahtı, hani bizde daha çok, "köle" anlamına gelen "zenci" denir ya. Ama bu siyahlar artık köle değildi. Amerikan ordusunda erdi çoğu. Er olduklarını nereden anlardık? Aynı subayları gibi, füme rengi ütülü pantolonlarıyla, kısa kollu gömlekleriyle bizim erlere hiç benzemezlerdi. Türk ordusunun subaylarının, Amerikan ordusundan taklit edilen "çağdaş" giysilerinden ayırt edilemezdi Amerikan erlerinin kıyafeti. Buna rağmen anlardık onların er olduğunu. Amerikan toplumunun "normal" hiyerarşisi bizim küçük beyinlerimize de mi kazınmıştı daha şimdiden yoksa? "Zenciler subay olamaz". O yıllarda son derece keskin bir ırk ayrımcılığı Amerikan toplumunda varlığını sürdürmekteydi. Biz bundan pek haberdar olmasak da, bir şekilde kafalarımıza kazınmıştı bu tür bir ayrımcılık.

Amerikalı asker ve subayların çocuklarının oynaya oynaya bıktıkları harika, renkli oyuncaklar, madeni oyuncak arabalar, arka taraftaki çöp bidonlarının içine atılırdı. Bizim için bir oyuncak hazinesiydi oralar. Gizlice dalar ve oyuncak arardık o bidonların içinde. Bulurduk da çoğunlukla. Ailelerimiz bir süre sonra, eve getirdiğimiz bu oyuncaklardan ve bunların kaynağından haberdar oldu tabii. Önce "milli duygularımıza" hitap etmeye çalıştılar, bizi bu "kötü alışkanlık"tan vazgeçirmek için. "Türk çocukları, Türk çocukları, başlar yukarı gözler ileri." Bizim gözlerimizse aşağıda, çöp bidonlarındaydı. Bu patriyotik propaganda pek etkili olmadı. Bunun üzerine sağlık duygularımıza hitap etmeyi akıl ettiler. Amerikalıların çocuklarında yaygın çocuk felci hastalığı vardı, bu oyuncaklardan bize de bulaşır, o tekerlekli sandalyelerde gördüğümüz Amerikalı çocuklar gibi ömrümüz boyunca sakat kalırdık, bak karışmazlardı haaaaa! İşte bu etkili oldu. O sakat çocuklar gibi olmamak için oyuncak arayıcılığından vazgeçtik.

Bebek Korusu bir süre sonra, bir başka duvarla sona ererdi. Buradan aşağı doğru bakınca İparların muhteşem özel korusu ve konakları göze çarpardı. İparların Demokrat Parti zengini bir aile olduğu söylenirdi. İpana diş macunlarının sahibi bunlar mıydı acaba? Hayata ilişkin tüm bilgilerimiz muğlâk bir zeminde akar giderdi. Hiçbir şeyin tam doğruluğundan emin olamazdık. Bu da böyle belirsiz bir bilgiydi işte. Belki de gerçekle hiçbir ilgisi yoktu.

Yeniden duvardan atlayıp daha kesif bir koruya adım atardık.

Bilinmez, yabancı topraklardaydık şimdi. Daha ihtiyatlı olmalı, sağımıza solumuza iyi bakınmalıydık. Balta girmez ormanlarda yürüyen ve "sahip'e yol gösteren Afrikalılar gibi hissederdik kendimizi. Önümüze çıkan dalları ellerimizle sağa sola iteklerdik. Derken bir Meryem Ana heykeli çıkardı karşımıza. Pek Müslüman olan İsmail bu heykeli bayır aşağı yuvarlamıştı da çarpılacağımız korkusuna kapılmıştık. Ne de olsa Meryem Ana'ydı bu, şaka değil. İsa Peygamber'in anası yahu! Neden yaptın bunu İsmail? İsmail engel tanımazdı. Din ve Allah yolunda önüne gelen her türlü engeli aşar, yıkar geçerdi. Bu da böyle bir engeldi işte. Bunlar gâvurların yaptığı şeylerdi. Nelerdi? Şeylerdi işte, ne deniyorsa bu taşlara, putlardı hah tamam. İsmail'in cehaletinin ve bağnazlığının sonu yoktu. Gâvur der, başka bir şey demezdi. Bir de "peygamber efendimiz" lafı ağzından düşmezdi. Aslında sevimli bir çocuktu. Bir de "body"sine güvenerek durup dururken çıkarttığı kavgalar olmasa. Çekinirdik İsmail'den. Tepesi çabuk atan biriydi. Kız kardeşlerinden birine sarkıntılık yaptıklarını iddia ettiği Çamlıbahçe'nin garsonlarını önüne katıp kovalamıştı bir seferinde. Memnun olmuştuk onun bu eyleminden. Hep o garsonlar bizi kovalayacak değildi ya! Ne var ki, İsmail'in öfkesinin bize yönelmesinden çekinirdik.

Bir tek Emin çekinmezdi bundan. Çünkü İsmail, Emin'in ablası Nimet'in nişanlısı Okan'ın arkadaşıydı. Bizim gibi ufaklıklardan değildi Okan. İsmail gibi delikanlılık çağındaydı. Gerçek arkadaşıydı yani. İsmail için arkadaşlık en kutsal şeydi. Arkadaşı için ölüme bile giderdi. Dolayısıyla arkadaşı Okan'ın nişanlısı Nimet de İsmail'in koruyuculuğu altındaydı.

Sadıkzadelerin yalısının yanındaki "halk plajı"nda, kıyıda güneşlenen genç kızlara fiyaka yapmak için koşarak onların üstünden denize atlayan delikanlılar olurdu. Bu delikanlılardan bazıları Nimet'in üstünden de atlamaya cüret etmişti. Vay siz ha! Benim arkadaşımın nişanlısının üstünden denize atlamak ha! Affetmezdi Ismail. Derhal kavgaya girişmişti bu cüretkâr delikanlılarla. Dövmüş ya da dövülmüştü. "Body"sine rağmen kavga tekniklerini pek bilmediğinden ara sıra dayak yediği de olurdu. İsmail'in aramızdaki gizli adı "Kukuvaya kuşu'ydu. Neden böyle denirdi bilmiyorum. Hatta galiba Emin takmıştı bu adı ona. Kısaca "Kuku" derdik ona kendi aramızda. Ama İsmail'e bu adla hitap etmeye asla cüret edemezdik. Böyle bir şey yapacak olsak, bizi katlar koyardı bir kenara alimallah. Ama Emin cüret ederdi buna. Tabii, Emin, İsmail'in arkadaşı Okan'ın nişanlısının kardeşi değil miydi? Ayrıcalıklıydı. Üstelik bizim yanımızda bunu

söylemek pek hoşuna giderdi Emin'in. Gayet normal bir havada, "Ne haber Kuku?" derdi Ismail'e. Ismail, hele bizim yanımızda kendisine böyle hitap edilmesine çok bozulurdu. "Emin, bak böyle deme" derdi yalvarır gibi. Emin yine hiç bozuntuya vermeden, "Neden Kuku?" diye sorardı, anlamamış gibi.

Yuvarlanan Meryem Ana Heykeli'nin oradan daha da büyük bir dikkatle devam ederdik yolumuza. "Yolumuza" diyorum ama pek yol sayılmazdı aslında. Patika bile denemezdi yürüdüğümüz yere. Derken bir bina çıkardı karşımıza. Çok eski bir taş bina. Bir kilise ya da manastırı hatırlatan. Ağır ağır yaklaşırdık. Bir demir kapı karşılardı bizi, paslı bir demir kapı. Paslı bir asma kilitle kitlenmiş. Avlu gibi bir yerdi, bazı tarım araçları, el arabaları vardı içerde. Ve ikonlar. Nereye geldik biz, burası bir kilise mi yoksa diye düşünürken, o ağır taş yapıyla ve korunun sessizliğiyle hiç de uyuşmayan kız sesleri gelirdi kulağımıza. Ortodoks Rahibe Okulu'nun öğrencileri cıvıldaşarak doluşurdu avluya. Derken bizi görürlerdi. Yaklaşık on iki ile on altı yaşlarındaki kız öğrencilerdi.

Bu manastır gibi yere aileleri tarafından yatılı olarak teslim edilmişlerdi. Bazıları sadece hafta sonları ailelerinin yanına çıkabiliyordu. Güzel, çoğunlukla sarışın, çocukluktan genç kızlığa yeni yeni adım atan Rum kızlarıydı bunlar. Dünyevi zevklerden uzaklaşmak pahasına kendilerini adamışlardı buraya. Tüm gençlikleri ve gelecek hayatlarıyla birlikte. Bu rahibe okulundan mezun olacak ve herhangi bir manastıra atanacaklardı. Tek bir erkek yüzü görmeden tüm hayatlarını Meryem Ana'ya adayacak, ihtiyarlayacak ve öleceklerdi. Onların yaşlı hallerine bazen sokakta rastlardım. Bembeyaz, nurani yüzlü, cinsiyetlerinden arındırılmış insanlar... Kadınlar demeye dilim varmıyor, çünkü kadınlıklarından soyutlanmışlardı.

Ne var ki, şu anda karşımızda gördüğümüz genç kızlar hiç de cinselliklerini falan kaybetmiş değillerdi. Tam tersine, bırakırsanız hepsi duvarlara tırmanacak kadar açtı bir erkek görmeye. Ve işte karşılarında bizi görmüşlerdi. Biz ne kadar erkek sayılırdık -orası başka- ama sonuç olarak erkektik işte ve gelip kapılarına dayanmıştık. Bağrışarak içeri kaçışırlardı. Ama bu kaçışmanın nedeni bize daha yakından bakmak istemeleriydi. Üst kata çıkar, sınıflarının camlarına dayanır ve bağrışarak bize işaretler yaparlardı. Öpücük yollamalar, bana mektup yaz işaretleri gırla giderdi. Sonra da bağırışlar aniden

kesilirdi. Camlardaki kızlar yok olurdu anında. Ölüm yüzlü, orta yaşlı bir rahibe avlunun demir kapısına yaklaşır, son derece kibarca, bize buranın bir rahibe okulu olduğunu hatırlatır, çekip gitmemizi isterdi. Arada bir dönüp camlara bakarak kös kös yolu tutardık. O güzelim kızlar ne oldu? Ya hayatları?..

Sonra Robert Kolej tarafına sapardık. Oranın da çok güzel taş yapıları vardı. Müthiş bir Boğaz manzarası uzanırdı boydan boya. Aynı İsmaillerin evinin olduğu tepeden göründüğü gibi. Gemiler arkalarında ince beyaz bir çizgi bırakarak ilerlerdi. Çoğu Sovyetler Birliği'nin orak çekiçli bayrağını taşırdı. Karadeniz üzerinden petrol taşırlardı çoğunlukla. Ne kadar küçük görünürlerdi bu yükseklikten. Babam, Boğaz'ın bu manzaralarıyla kendinden geçtikçe, "Dünyanın en güzel yerinde yaşıyoruz" diyerek mutlu olurdu.

Sovyet gemilerinin içinde dolaşan tayfaları bile görürdük. Bu tayfaların zaman zaman iltica etmek için kendilerini Boğaz sularına attığı söylentileri çalınırdı kulaklarımıza. Ne var ki, gördüğümüz kadarıyla, tayfalar hiç de denize atlamaya niyetli gibi değillerdi. Ellerinde kovalarla sakin sakin yürürlerdi tankerlerin güvertelerinde ya da demirlere dayanıp, bir yandan sigara içer bir yandan da Boğaz kıyılarını seyrederlerdi.

Tayfaların denize atlayıp iltica ettiğine tanık olmadık ama bir Rus şilebinin gelip Rumelihisarı'nın yakınlarındaki bir yalıya bindirdiğini gözlerimizle gördük. Belki de kaptan topluca bir iltica girişiminde bulunmak istemişti! Şaka bir yana, geminin yalıya bindirmesi sonucu, üst katta uyuyan genç bir kız ölmüştü. Hiç aklına gelmiş midir zavallı kızın böyle bir ölüm, o gece yatağına uzanırken? Hayat gerçekten tuhaftı, ölüm daha da tuhaftı. Bu kızın flört ettiği delikanlı Bebek'ten arkadaşımızdı. Kız ölüp gitti ama bu genç, o zamanlar da fantastik ve duygusal haberler peşinde koşan basının sayesinde müthiş popüler oldu. Sevgilisinin mezarının başında, elinde çiçekle çekilmiş poz poz resimleri yayımlandı gazetelerde. O zamana kadar delikanlının yüzüne bile bakmayan Bebekli kızlar peşinden koşmaya başladılar. Delikanlı, genç kızların taleplerine yetişemez oldu.

Bazen, yanıma bir bıçak alıp tek başıma dalardım bu korulara. Zaman zaman önüme çıkan muhteşem Boğaz manzarasını izleye izleye yürürdüm bilinmedik yollardan. O zaman oldukça ıssız bozkırlar

halinde olan Maslak tepelerinden ilerlerdim. Önüme, çamur birikintileri içine çökmüş, geviş getiren manda sürüleri çıkardı. Kimdi bunların sahipleri? Ya da sahipleri var mıydı?

Böyle yürüye yürüye Tarabya sırtlarına gelir ve oradan aşağı vururdum. Otobüsle de dönerdim eve.

O koruluklara arkadaşlarla da çıktığımız olurdu. Tom Miks ve Teksas resimli romanlarının fazlasıyla etkisi altında kaldığımızdan kendimizi oradaki kahramanlara benzetirdik. Mor çiçekler açan, ismini bilmediğimiz, sarmaşık türü bir bitki vardı korularda. O mor çiçekleri koparır, diplerini dilimizle ezip hafif mayhoş suyunu içerdik. Bu çiçekler bize göre konyaktı. Biz de Tom Miks'deki ünlü ayyaş Konyakçı'nın birer kopyası.

Bütün günümüz oyun peşinde geçerdi. Çok uzaklara gitmemize gerek yoktu. Mahallenin her yanı oyun alanıydı bizim için. Elimizde tahta kılıçlarımız, dev diken ormanlarına dalardık. Kısa pantolonlu olduğumuzdan ısırganlar, dikenler bacaklarımızı dalardı. Aldırmazdık bile. Düşmanlarımızı bir an önce yok etmeliydik. Dikenler, kılıç darbelerimiz karşısında bir süre sonra boyunlarını eğerlerdi. Çok zalimdik, çok acımasızdık!

Cemillerin evinin karşısına düşen, bir tarafı duvar bir incir ağacı vardı. Büyüklerin, incir ağacından düşen sakat kalır deyişlerine aldırmadan daldan dala maymunlar gibi atlar, Tarzan gibi ikide bir bağırırdık. Ne yazık ki "Jane"lerimiz eksikti, bir de "Çita"larımız. Bazen bu incir ağacını ve çevresini "ülke"miz ilan eder, taşlarla sınır yapardık. Bu sınırları aşanın vay haline!!! Nöbet tutardık ülkemizi korumak için. İncir ağacına çiviyle bir gazoz kapağı çakmıştık. Ülkeye giren “ülkedaş” parmağını gazoz kapağına basıp, "biiiiiipppp" diye bağırarak geldiğini haber verirdi. Bu bir çeşit parolaydı.

Bazen, başka ülkeleri istila etmeye girişirdik. Dikenler ülkesinin hakkından daha önce gelmiştik. Şimdi daha ilerilere gitmeliydik. Rum mahallesinin eteklerinde "osuruk ağaçları" dediğimiz kırılgan ağaçların ülkesi vardı. Bu ülkeyi istila etmek bizim için işten bile değildi. Dalardık "osuruk ağaçları" ormanına. Kırılması çok kolay ağaçlardı bunlar. Onları kırar, dallarını çıt çıt temizler, en kalınlarını toprağa

dikip karargâhımızı inşa etmeye başlardık. Ağaçların daha ince dalları ve yapraklarıyla karargâhın üstünü örter, burada ciddi savaş planları geliştirirdik.

Bazen setlerdeki, eski tütün deposundaki, kertenkelelerin ve her türden böceğin kaynaştığı dehlizlerde toplardık "genelkurmay"ı. Arnavutköy'de, kadınların çantalarını kapıp kaçan, aynı zamanda sağa sola dayılanan, "Kara Panter" adlı bir çocuk çetesi peyda olmuştu. Çetenin başının, Oğuz adlı, bizlerden epeyce büyük, "body" yapan bir delikanlı olduğu söyleniyordu. Bir keresinde ben de muhatap olmuştum bu çeteyle. Okula giderken yolumu çevirmiş, "Yaşasın Kara Panterler" diye bağırmamı istemişlerdi. Bağırmayınca da dayağı basmışlardı. Mutlaka intikamımızı almalıydık bunlardan. İşte tütün deposunun karanlık dehlizlerinde bunun için toplanmış, bir karşı çete kurmaya karar vermiştik. Gerçi intikam eylemine girişmemize zaman kalmadan, polis, bu çetenin mensuplarından birkaçını yakalamış ve "düşman"larımızın çil yavrusu gibi dağılmasına neden olmuştu. Oysa onlarla bizzat hesaplaşmak isterdik. Sonradan çok düşünmüşümdür, Oğuz ve diğer çete mensupları bu "Kara Panter" adını acaba Amerika'daki aynı adlı siyahî örgütünden mi aldı diye. "Black Panther"ler partisinin 1960'lı yıllarda kurulduğunu öğrendiğim zaman çok şaşırmıştım. Beni döven "Kara Panterler" çetesiyse 1950'li yıllarda kurulmuştu. Demek bu sefer tersi olmuş. Amerikalı siyahlar bizim çocuk çetesinden almışlar adlarını!

Mahallenin bizden büyük gençleri, herhalde bu kahramanca eylemlerimizi takdirle karşılamış ve benim için sürpriz bir hediye hazırlamışlardı: Tahtadan bir kalkan. Üst tarafı düz, alt tarafı açı, uzunca bir kalp biçiminde, üstüne sulu boyayla ejderha resmi çizilmiş bir kalkandı bu. Gerçekten çok özenmişti ağabeylerimiz. Onların tembelliğinden ve sorumsuzluğundan ummayacağım kadar büyük bir özen göstermişlerdi. Kalkanın kola takılacak kısmına çaktıkları, kayıştan kesme iki deriyi düşünmeleriyse gerçekten göz yaşartıcıydı. Nereden esmişti akıllarına böyle bir kalkan yapmak, hâlâ hayret ederim. Bana bir sürprizleri olduğunu söylemişlerdi gururla. Hediyelerini ortaya çıkartmadan önce bir süre yüzüme bakıp tepkilerimi ölçmeye çalışmışlardı. Gerçekten, hediyenin ne olabileceği konusunda bir fikrim yoktu. Şaşkın bakakalmıştım öylece. Hayatımda aldığım ilk hediyeydi bu. Kalkanı görünce deliye döndüm. Onlar da sevindiğimi görüp mutlu oldular. Galiba bu olay onlar için de hayatları boyunca unutamayacakları kadar önemliydi. Hediyeyi alır almaz eve koşturmuş ve annemin çarşaflarından birini yürütüp

boynuma dolamıştım. Kılıcım zaten vardı. Pelerinim de olmuştu işte. Artık tam bir Şövalye dö Pardayyan olarak dolaşabilirdim ortalıkta. Evet, Turgay ağabeyimden kalan ve 1956 yazı boyunca art arda okuduğum, Fransız yazarı Michel Zevago'nun on ciltlik Pardayyan dizisinin kahramanı Şövalye dö Pardayyan benim idolümdü, belki güleceksiniz ama hâlâ öyledir.

***

Nisan aylarının sonu Hıristiyanların paskalya bayramıydı. Tüm Hıristiyanlar seferber olurdu bu bayramda. Noel kadar önemli bir bayramdı bu onlar için. Arnavutköy'ün iyice yukarı taraflarında, Etiler semtine doğru, yeşillikler içinde çok güzel bir ayazma vardı (adının Ayia Eleni Ayazması olduğunu daha sonra öğrenecektim). Boyalı yumurtalarıyla bu ayazmada toplanırlardı.

Biz de giderdik. Bayram falan umurumuzda değildi de o boyalı yumurtalar çok hoşumuza gidiyordu. Onlardan birkaç tane de bizim payımıza düşeceğini bilirdik. Neden geldiniz demezlerdi, tersine güler yüzlülükle karşılarlardı bizi. Müslüman Türkiye'de, İslam dünyasıyla lâik dünya çok keskin çizgilerle birbirinden ayrıldığından, biz laik kesimin çocukları, bırakın camiye falan gitmeyi, oruç bile tutmazdık. Ben, Beykoz Kundura'da işçilik yapan, babasıyla sahura kalkan Emin'e özenip bazen oruç tutmaya teşebbüs ederdim ama babam; "Çocukların orucu kabul olunmaz" diyerek beni kandırır, "çocuk orucu" tutmamı önerirdi. Neymiş bu "çocuk orucu" denen uyduruk şey? Sadece yemek yenecekmiş ama yemek aralarında bir şey yenmeyecekmiş. Su içmekse serbestmiş. Böyle çocuk kandırmacası şeylerden nefret ederdim, çocuk yerine konmaktan da. Bu yüzden, "çocuk orucu" tutacağıma hiç tutmamayı tercih ederdim. Her neyse, İslam'ın şartlarını sadakatle yerine getiren kesimlerle läik kesimler arasında çok net bir bölünme yaşanmıştı özellikle son kırk yılda, dolayısıyla bizim, Hıristiyanlarda olduğu gibi bir dinsel cemaat havasını solumamız pek mümkün değildi. İslam'da da bu havayı kadınlı, erkekli, çoluklu çocuklu solumak ne kadar mümkündü, o da ayrı bir mesele. İslam, fazlasıyla erkek egemen bir dindi ve bu dinin kadınlara ayırdığı yer çok kısıtlıydı. Açıkçası, kadın-erkek bir arada bulunmak, kutlamalar yapmak pek mümkün değildi. Hıristiyanlarda öyle miydi ya?! İşte bu yüzden, biz, nüfus cüzdanlarında dini İslam, mezhebi Hanefi yazan ufaklıklar, hayatımızda bir kez bile camiye ayak basmamışken, Ortodoksların ayazmasına topuklarımız kıçımıza vura vura

koştururduk.

Ayazma, güzel bir subaşı buluşmasıydı. Gürül gürül sular akardı bir yerlerden. Doğal su kaynaklarıydı bunlar. Ayazma da bu mümbit, bilerek sulak topraklara kurulmuştu. Her taraf meyve ağaçlarıyla doluydu. Yumurtalarımızı cebe indirdikten sonra biraz daha oyalanır, dini ilahileri dinler, sonra da ait olmadığımızı hissettiğimiz bu cemaatten ayrılıp mahallemize dönerdik.

Bir de İslam bayramları vardı. Kurban ve Şeker bayramları. Şeker bayramları iyiydi de, Kurban bayramlarını sevmezdim. Birkaç gün de olsa ellerimizle beslediğimiz ve yakınlık kurduğumuz koyuncukların gözümüzün önünde bıçağın altına yatırılması hiç de hoş değildi. Kaçınılmaz bir şeydi kesilmeleri. Yapabileceğimiz hiçbir şey yoktu. Daha az acı çekmelerini dilemekten başka ne gelirdi ki elimizden? Onlar talihli koyunlarmış, Allah katına çıkacaklarmış. İnanmazdım. Zaten bizim aile kurban kesmezdi. Bırakın kurban kesmeyi, Turgay ağabeyim kurban kesenlere açıktan açığa meydan okur, müdahale ederdi. Bir keresinde yine izinli gelmişti kaymakamlık görevinden. Bizim evin önündeki arsada birileri, kesecekleri hayvanın kanını akıtmak için çukur kazmaya başlamıştı sabah sabah. Ağabeyim pencereye çıktı. "Hey siz, ne yapıyorsunuz orada?" diye seslendi adamlara. Gayet sakin, "Kurban keseceğiz de, çukur kazıyoruz" diye yanıtladılar ağabeyimi. "Burada kurban falan kesemezsiniz, hadi bakalım çekin arabanızı" diye terslendi ağabeyim, "bu evden görülebilecek herhangi bir yerde hayvan kesmek yasaktır." Adamlar önce şaşkınlıkla baktılar ağabeyime, "acaba deli mi" gibilerden. Deli olmadığını anlayınca da, bıçaklarını, diğer alet edevatlarını toplayıp bizim evden görülmeyecek bir yere gittiler. Turgay böyleydi işte. O zamanlar vejetaryenlik diye bir şey bilinmezdi ve o da vejetaryen değildi ama hayvanlara zulüm söz konusu oldu mu çıldırırdı. Bir keresinde de, sokak köpeklerini tüfekle vuran bir belediyeci ekibini önüne katıp kovalamıştı. Şimdi bakıyorum da, günümüzün radikal hayvan hakları savunucularından bile daha radikal bir hayvan savunucusuymuş.

Bir Şeker Bayramı'nda mahalledeki arkadaşlarla birlikte kapı kapı dolaşarak bayram kutlamasına çıkmıştık. Elbette kârlı bir işti bu. Her kapıdan birkaç kuruş tutuşturuyorlardı elimize. Para vermeyenler en azından şeker veriyordu. Topladığımız paralarla bakkal Tanaş'a koşturuyorduk. Oradan futbolcu resimlerinin sarılı olduğu incir

şekerlemeleri alıyorduk. Eğer sadece Tanaş'ın yaşlı babası varsa dükkânda, karambola getirip biraz da yürütüyorduk. Futbolcu resimlerinin üzerinde numaralar oluyordu. Alt mı üst mü oynayarak, fazla çıkan numaraya göre birbirimizin futbolcularını "yutuyorduk". Bu kâğıtlar, kirli ellerimizle alt mı üst mü oynamaktan o kadar kirlenir ve yıpranırdı ki, bunları bulan annelerimiz çaktırmadan çöpe atardı. Aman, sanki kendileri çok mu temizdi. Evlerinin içi eh işte, idare ederdi. Ama bizim kültürümüzde hiçbir zaman dışarıyı kollama, kamuya saygı yoktu. Olsaydı, bulaşık sularını mutfak penceresinden aşağı boca ederler miydi? Apartmanların mutfak taraflarına bakan zemin neredeyse yürünemeyecek kadar kaygan olurdu pis yağlardan. Biz çocuklarda da temizlik duygusu gelişmemişti gerçekten. Kibrit savaşlarında yer alacak sağlam kibrit çöplerini hep bu yağlı alanlarda arardık. Çocuk söylencesine göre, yağlara bulaşmış kibrit çöpü "savaşçıları" daha sağlam oluyormuş, kolay kırılmıyormuş,

Ama gözümüz esas kurşun askerlerdeydi. Eğer yeterince para toplayabilirsek bir kurşun asker kutusu satın alabilirdik. Arnavutköy'de, Beyazgül Caddesi'nin ilerisinde, rıhtım yolu üzerinde, sağ tarafta bir kırtasiyeci vardı. Orada satılırdı kurşun askerler. Tek tek almayı sevmezdik. Amacımız bir kutuluk ordu almaktı. İşte bayramlar bunun için bulunmaz fırsattı. O zamanlar harçlık diye bir şey yoktu. Bu yüzden sadece bayramlarda elimiz para görürdü.

"İyi bayramlar..."

"İyi bayramlar çocuklar."

Kapıyı açan kimse, yarı aralık bırakıp içeriye giderdi. Tuhaf bir sessizlik olurdu. Beklerdik sabırla. Birkaç dakika sonra ev sahibi ya da sahibesi gelir ve elimize ya beşer kuruş tutuşturur ya da kristal bir kâsede şeker tutardı. Eğer şeker ikram edilmişse, annelerimizden aldığımız terbiye icabı sadece bir tane alırdık. Bazı evlerde daha hüsnü kabul gösterilir ve içeri davet edilirdik. En edepli pozlarımızla girer ve beş dakikadan fazla oturmazdık. Ev sahipleri annemizin babamızın nasıl olduğunu sorardı. “İyiler, selamları var" diye yalan söylerdik.

İşte yine böyle bir ev ziyaretinden sonra sokağa çıkmıştık ki, annemin

canhıraş seslenişiyle yerimde çakılıp kaldım. "Gün, çabbuk gel buraya bakiim." Hayra alâmet bir çağırma tonu değildi bu. Çağırmalar arasındaki ton farkı konusunda uzman olmuştu artık çocuk kulaklarımız. Gittim. "Çabbuk o elindekileri bırak, sen fakir çocuğu musun, bayram dolaşmasına çıkıyorsun. Fakir çocukları yapar bunu. Koskoca albayın oğlu bayram dolaşmasına çıkmış vah vah diye alay etsin mi istiyorsun konu komşu. Çabbuk diyorum sana. O cebindeki paraları da hemen arkadaşlarına ver ve gel buraya." Kös kös giderdim. Yolda düşünürdüm. "Koskoca albayın" oğluyum ama fakir dediğiniz çocuklardan ne farkım var. Tek kuruş veriyor musunuz bana? Topladığım paraları istemeden arkadaşlarıma teslim ederdim. Onların da gözleri parlardı hani. Anneme duacı mı olurlardı ne!

Bazen de zerzevatçılığa özendiğimiz olurdu. Bir keresinde, bizim evin arka tarafındaki boş arsada kendi emeğimizle soğan ekip yetiştirmiştik. Kocaman olmuştu soğanlar, hey maşşallahtı vallahi. Zamanı gelince soğanları söküp sırtımıza atmış ve "taze soğaaaaaaann" diye bağıra çağıra mahallede bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başlamıştık. Amacımız soğanların üç demetini 15 kuruşa satıp futbol topu almaktı. Fakat annem yine uzatmıştı başını pencereden. "Güüüüüünnnn, çabbuk gel buraya..." Alın bakalım, ne diyeceğini çok iyi biliyordum. Çabbuk gitmiştim yanına. "Sen satıcı mı olacaksın bakiim, koca albayın oğlu parasız kalmış, soğan satıyor diyecek el âlem." İnisiyatifi bu kadar öldürmek olabilirdi yani. "Koca albay" çocuğu olmak kadar zor bir iş yoktu bu dünyada. Babam maaşının yarısını bana verse yine yapılmazdı bu meslek. Bu yüzden Rum çocuklarıyla da arkadaş olamazdım. Çocuğuz işte, itişip kakışmamız gayet normal değil mi? Yok, bu sefer de Rum çocuklarının anneleri müdahale ederdi. "Hristo, ela maniçamu ela. Çabuk. O albayın oğludur." Oğullarının albayın oğluyla kavga ettiğini sanırlardı. Albayın oğlu demek devletin bizzat kendisi demekti onlar için. Başları belaya girebilirdi. Albayın oğlu olacağıma "bir beyin oğlu, zor beyin" olsaydım daha iyiydi.

Hıristiyanlar da bazen aşağı mahalledeki mevlitlere katılırdı. Kırk gün önce ölen biri ya da daha eskiden ölmüşde olsa, ölüyü anmak için zaman zaman evlerin birinde bir mevlit okunurdu. Burada da en sevdiğimiz şey, biz çocuklar katılamasak da, annelerimiz aracılığıyla, bir külâha sarılmış mevlit şekerlerini, akide ve nane şekerlerini ele geçirmekti. Dişlerimizin arasında çatırdatarak yerdik bu şekerleri büyük bir keyifle. Mevlide, Türk mahallesine yakın oturan ve Türklerden tanıdığı olan bazı Hıristiyan kadınlar da katılırdı. Evet, bu

mevlitlere sadece kadınlar katılırdı mahallede.

Mevlit duasını, "devlet büyüklerimizin ve Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün ruhuna El Fatihaaaaa" diye bağlayan hoca efendi hariç tabii. Belki erkeklerin katılması için bir yasak yoktu ama kadınların bu kadar kalabalık olduğu bir mekâna gelmeye çekinirdi Müslüman erkekler. Kadınlar, günlük hayatta hiç takmadıkları başörtülerini şöyle bir yalandan başlarına örterek giderlerdi mevlide. Annemi bu halde görünce güleceğim gelirdi. Hani, o örtünün anlamını bilse canım yanmayacak. Annemin İslamiyet'le ilişkisi, içinde ne yazdığını bilmediği küçük bir Kuran-ı Kerim'i, bebek kundaklar gibi sıkı sıkıya ince bir tülbentle sarıp başucuna, duvara asmak, bir de başı sıkıştığı zaman Allah'ı hatırlayıp, herhalde çocukken ezberlediği birkaç duayı fısır fısır mırıldanmaktan ibaretti. Yahu okuyorsun da, ne diyor o duada biliyor musun bakalım diye sorsak, "Aman, siz ne bilirsiniz, manevi güç o" diyerek din bilgisinin ilkokul düzeyinde olduğunu ortaya koyardı.

Rum mahallesiyle bizim mahalle arasında görünmez sınırlar vardı. Nedense biraz çekinirdik Rum mahallesinin iç taraflarına sokulmaya. Rum çocukları da aşağı mahalleden çekinerek geçip giderlerdi sanki. Bazen elimize geçirdiğimiz iki tahta parçasını haç yapıp önlerine çıkardık, sonra da haça tükürüp yere atardık biz küçük bağnazlar ve kabadayılar. Tabii kendi mahallemizde olduğumuza güvenerek yapardık bu saçma sapan eylemi. Aynı “yiğitliği” yukarı mahallede sergilemeye teşebbüs ettiğimizi hiç hatırlamıyorum. Rum çocukları bize şöyle bir bakar, başlarını öne eğer, yürür giderlerdi. Sanırım büyükleri tembihliyordu onları bizimle kavga etmemeleri için. Bizimse, büyüklerimizden bu konuda ihtar aldığımızı hiç hatırlamıyorum. Görmezler miydi, yoksa görmezden mi gelirlerdi?

Yukarı mahallede Rum kadınlarının komşularıyla kavgaları eksik olmazdı. Bizim mahalleye en yakın, bulaşık sularıyla kayganlaşmış sokağın üzerindeki ahşap evlerden zaman zaman kadınların kavga seslerini duyar, birbirlerine Rumca söyledikleri sözleri pek anlamasak da, durup seyre koyulurduk kavgalarını.

Komşu iki kadın, evlerinin üst pencerelerinden, birbirlerini asla dinlemeden, ellerini kollarını sallayarak, makineli tüfek hızıyla bağrışırlardı. Sonra ikisi de pencerelerini hırsla kapatıp içeri

girerlerdi. Hah, tamam kavga bitti diye düşünmemize fırsat kalmaz, birkaç saniye sonra, bu sefer sokak kapılarını açıp evlerinin önünde sürdürürlerdi aynı bağrışmayı. Sonra yeniden kapılarını çarpıp içeri girer, iki dakika geçmeden yeniden üst kat pencerelerini açıp yanı bellerine kadar sarkarak kaldıkları yerden devam ederlerdi.

Camiye ilk gidişim, çok acı bir olay nedeniyle olmuştu. O da tam camiye gitmek sayılmaz ya... Avlusuna girmiştim. Daha önce sözünü ettiğim, Akıntıburnu'ndaki, Boğaziçi Spor Kulübü'nün yanında bulunan cami. Arnavutköylü arkadaşımız Emre, bir bisiklet kazasında ölmüştü. Hafif tombulca, çok şakacı bir çocuktu. Vezirköşklülerin kurduğu ve tabelası bizim balkona asılı Acarspor futbol takımının oyuncularından biriydi. Onu Arnavutköy'den transfer etmiştik. Yakınlığımız ve arkadaşlığımız buradan doğmuştu diye hatırlıyorum.

Arnavutköy'den Kuruçeşme'ye doğru gidilirken, Rıhtım Caddesi'ne dik inen yokuşlardan birinden, frensiz bisikletiyle, her zamanki gibi ayağını ön lastiğe dayayarak iniyormuş. Bu sefer ne olmuşsa bisikleti ayağıyla durduramamış ve tam o sırada caddeden geçen belediye otobüsüne bodoslama bindirmiş ve anında beyin kanamasından ölmüştü.

Haberi duyduğumuz zaman şok olmuş, bir süre inanamamıştık. Sanki Emre bize yine şaka yapıyordu. Ancak Arnavutköy'deki o küçük, tarihi caminin avlusuna girip Emre'nin musalla taşında yatan tabutunu gördüğüm zaman inandım bu ölümün gerçekliğine. Hayatının baharında denir ya, o bile değildi. 12 yaşındaydı Emre. Hayata ilişkin ne görmüştü, ne yaşamıştı ki?.. Cenaze namazına katılmadım. Namazdan sonra bir otobüse doluşup cenaze arabasının ardından Aşiyan Mezarlığı'na yollandık. Tevfik Fikret'in meşhur Aşiyan'ı. Aşiyan Mezarlığı, dik bir tepenin üzerine kuruluydu. Bu yüzden mezarlar sanki birbirinin üzerine binmiş gibi görünürdü. Daha sonra Zincirlikuyu Asri Mezarlığı'nda gördüğüm o dar beton mezarlardan değildi. Geniş, derin bir toprak mezardı. Mezarın iyisi mi olur diyeceksiniz ama aklımda kaldığına göre, o beton mezarlardan daha kucaklayıcıydı. Doğayla ve toprakla daha çok bütünleştiren bir mezardı. Zaten şu, "asri mezarlık" olayına bir türlü aklım ermemiştir. Ne yani, ölüler bu mezarlarda çağdaş bir yaşam mı sürüyor! Hele Zincirlikuyu Asri Mezarlığı'nın girişine bugün koca harflerle yazılmış o korkunç, tehdit edici yazıya ne demeli: "Her canlı bir gün ölümü tadacaktır." Kim bilir hangi yarı akıllı mezarlıklar müdürü, ne kadar

parlak bir buluş yaptığını sanmıştır bu cümleyi kafasında ilk belirlediğinde. Sanki aksini iddia eden varmış gibi. Yok, canım, nerden çıkarıyorsunuz, her canlı tatmayabilir, mesela şeker hastası olanlar almak istemeyebilir. Ya da, bakın burada ölmeyeceğini iddia eden biri var, bu söze uymayacakmış, tutuklayalım mı! Gerçekten, kimdi o, ölümden de korkunç bu cümleyi oraya bir matahmış gibi yazan, hep merak ederim.

Mezarcı içeri atlayıp tabutu indirdi. Emre'nin kederli ağabeyi, kefenin baş kısmının açılmasını istedi. Kardeşini son bir kez görmek istiyordu. Onunla birlikte biz de gördük Emre'nin yüzünü. Başının ve yüzünün yarısı mosmordu. Hiç görmesek daha iyiydi. Hayatımda ilk kez bir ölü görüyordum. Hem de daha düne kadar birlikte top koşturduğumuz bir arkadaşımın ölüsüydü bu.

Bundan birkaç yıl sonra, bir başka korkunç bisiklet kazasının tanığı oldum. Caddenin, Adnan Menderes yönetimi tarafından arabalar için açıldığı dönemdeydik. Artık tramvay yoktu. O zamanın diliyle "hususi araba"lar caka satarak geçip gidiyorlardı Bebek'e doğru. Anlaması zor değildi, bu yollar esasen onlar için açılmıştı. Yoksa Belediye otobüsleri eski yolda da rahatlıkla gidip gelebiliyordu. Ek olarak tramvayın taşıdığı yolcular da cabası. Ancak, Adnan Menderes hükümeti, sanki Marx'ın devrim tanımına uygun hareket etmek istermiş gibi, "üretici güçleri" geliştirmekte dur durak tanımıyordu.

Arkadaşlarla kıyıda bir şeylerle meşguldük. Galiba onlar balık tutmakla, ben de görmemiş gibi yapıp ayağımla çarparak balık tenekelerini denize dökmekle uğraşıyordum. Aramızda gülüşüp şakalaşıyorduk. Artık bir delikanlı sayılırdım. Gazi Osman Paşa Ortaokulu'nun 2. sınıfındaydım. Aniden korkunç bir fren sesi ve madeni bir şeyin taşa sürtünmesinden çıkan, neredeyse kulak zarını yırtan bir ses duyduk. Dönüp baktım, Bebek-Eminönü hattına verilen o en eski belediye otobüslerinden biri, bir hayli toz kaldırarak ve kaldırıma sürtünerek yol alıyordu. Birkaç metre daha gittikten sonra durdu. Otobüsün yanına ilk yetişen bendim. Arabadan inen şoför aklına kaçırmış gibi bağırıyordu: “Söyleyin ağabeyler, benim bir kabahatim var mı, Allahım mahvoldum ben. Kabahatim yok, bende değil suç." O anda kaldırımda yatan iki çocuğu ve ezilip parçalanmış bisikletlerini gördüm. Çocuklardan daha küçük olanı anında ölmüştü. Bunu anlamayacak bir şey yoktu, çünkü çocuğun beyni kafatasından dışarı fırlamıştı. Benim yaşlarımda gösteren büyüğüyse daha ilerde

yatıyordu. O hâlâ yaşıyordu. Suratı sapsarıydı, gözleri kapalıydı, göğsünden hırıltılar geliyordu nefes almaya çalışırken. Yola çıkıp arabalara işaret etmeye başladım. Bir taksi durdu, taksinin şoförüyle birlikte çocuğu arabaya taşıdık. Doğru Baltalimanı Kemik Hastalıkları Hastanesi... En yakın hastane oydu. Arka taraftaki koltuklara uzatmıştık çocuğu, ben de ayakucuna sığışmıştım. Yolda giderken çocuğun ağzından kan boşandı. Sanki ciğerleri boşalıyordu. Arka taraf tamamen kan olmuştu.

Sonunda geldik Baltalimanı Hastanesi'ne. Taksi şoförü yol boyunca korna çalmıştı. Hastanenin avlusuna girince acil vaka var anlamında daha da fazla bastı kornaya. Hastabakıcılar fırladı acil servisten. Çocuğu hemen bir sedyeye taşıdık. Acilen ameliyata alındı. Taksi şoförü bir hortum bulup arabasını yıkamaya girişti. Aradan çok fazla zaman geçmedi. Hastabakıcı üzüntülü bir yüz ifadesiyle yanımıza gelip çocuğun öldüğünü bildirdi.

Şimdi ne yapacaktık? Benden yaşça epey büyük ve dolayısıyla daha kapsamlı düşünebilen şoför; "Olay yerine gidelim, polise ifade vermemiz gerekir" dedi. Arabayla olay yerine döndüğümüzde, Vezirköşkü'nün Setler tarafındaki kaldırım ve çimenlikler ana baba günüydü. Ben arabadan iner inmez bazı insanlar üzerime üşüştü, "İşte olayın gerçek şahidi geldi" diyerek. O yıllarda seyrettiğim "Şahidin Gözleri" filmindeki şahit gibi ilerledim kalabalığın arasında. Herkes bir tarafımdan çekiştiriyordu. Kısa sürede durumu anladım. Bebek'te oturan çocukların yakınları ve şoförün arkadaşları olay yerinde büyük bir çekişme içindeydi. İki taraf da olayın "tek" şahidini kendi tarafına kazanma, en azından etkileme peşindeydi. Elbette ne gördüysem anlatacaktım ama kimsenin etkisinde kalmaya da niyetim yoktu. Zaten ne görmüştüm ki? Kimseyi suçlayan bir ifade verecek durumum yoktu. Ölen çocukların yakınları, bir kadın dışında otobüste yolcu olmadığını, bu kadının da şoförün sevgilisi olduğunu ileri sürüyordu. Şoför kadınla kırıştırırken, bisikletleriyle doğru düzgün yollarında giden çocuklara çarpmıştı. Şoförün arkadaşları ise, otobüste kadın falan olmadığını, bunun uydurma olduğunu söylüyordu. Ben kadın falan görmemiştim, kazanın gerçekleştiği anı da görmüş değildim. Bir polis, beni ve çocuğu Baltalimanı'na taşıyan taksi şoförünü derhal Arnavutköy Karakolu'na götürdü. Orada verdiğim ifadede ne gördüysem, yukarda anlattığım şekilde anlattım.

İki ay kadar sonra, Sultanahmet'teki İstanbul Adliyesi'nde tanık olarak

dinlendim. Şoför tutuklu olarak getirilmişti. Hatırladığım kadarıyla, reşit olmadığım için yemin etmeden ifade verdim. Şoför anlattıklarımı can kulağıyla dinliyordu. Aleyhinde bir şey söylemedim. Kuzen olduklarını sonradan öğrendiğim ölen çocuklardan birinin babası ifade vermeden önce bana öğle yemeği ısmarlamıştı. Bilmiyorum, ifadem onlar için tatmin edici oldu mu, pek sanmıyorum ya...

Babamın satın aldığı evi, iki yıl kadar oturduktan sonra kiraya vermiş ve hemen yanındaki, Avukat Enver Haktanır'ın apartmanının zemin katına taşınmıştık. Böylece, zaten beceriksiz bir kadın olan annem soba yakmaktan kurtulmuş, kaloriferli bir evin konforunu yaşamaya başlamıştık. Kapıdan girip çıkmak zor geldiğinden, evimizin balkonunun hemen altındaki, dar, bahçemsi bölümün demir kapısına basarak balkondan girip çıkardım eve. Bu yol benim gençliğime ve tarzıma daha uygun düşüyordu.

Bizim apartmanın hemen karşısında öğretmen Behice Hanım'ın Yuva Apartmanı vardı. Uzun bir yoldan yürünerek gidilirdi Behice Hanım'ın Setlere bitişik ve eski tütün deposuna bakan evine. En alt katında, annemin yakın arkadaşı Radife hala oturuyordu. Kızı Aliye abla bizden epeyce büyük, yetişkin bir kadındı. Oğlu Önder ağabey de benden dokuz yaş büyüktü. Onların üstünde de, mahallelinin “kara kızlar" adını taktığı beş kız kardeşle anne ve babaları oturuyordu. "Kara kız”ların en küçüğü Semra'ya aşıktım ama Semra'nın daha büyüklerle ilgilendiği açık seçik ortadaydı. "Kara kızlar” biz ufaklıkların takıntısıydı. Kapılarına halat bağlayıp, halatın ucunu bir ağaca dolar, sonra da kapılarını çalardık. Kapıyı açamayan "kara kızlar"ın feryat figan hallerini görmekten gizli bir zevk alırdık. Yaşça biraz daha büyük olduğundan kuytu köşelerde bize cinsellik dersleri verme yetkisine sahip olduğunu düşünen Asaf da âşıktı Semra'ya. Tabii o biraz daha büyük olduğu için benden daha iddialıydı ama Semra ona da yüz vermezdi. O da bu kızgınlıkla, Semra'nın hakkında çeşitli söylentiler çıkarır, biz ufaklıkları da bu söylentileri yaymakta alet olarak kullanırdı.

Yuva Apartmanı'nın giriş kapısının hemen yanındaki evde, emekli Komiser Mahmut Bey ile karısı Hamiyet Hanım otururdu. Çocukları yoktu, belki vardı da artık büyümüş ve ayrı ev kurmuşlardı. Mahmut Bey'in evinin, tulumbayla su çektiği bir kuyusu da olan çok güzel ve her zaman sulanan bir bahçesi vardı. Alt kattaysa kiracıları otururdu. Burada, küçük bir çocukları olan genç bir kadınla kocası yaşıyordu.

Bir de kadının annesi olduğunu sandığım yaşlı bir kadın daha vardı.

Bütün mahalle tarafından kolektif bir şekilde bakılan köpeğim Fazıl, herkesin sabahları işe gidiş ve akşamları işten dönüş saatini bilirdi. Sevdiklerini sabah kapıdan alır, durağa kadar götürür, otobüse bindirirdi. Akşam da, o kişinin geleceği saatte sokağın köşesine iner, onu duraktan alıp eve kadar getirirdi.

Mahalleli buna o kadar alışmıştı ki, bir sabah ya da akşam Fazıl'ı görmedikleri zaman tedirgin olur, "Fazıl nerede, başına bir şey mi geldi" diye sorarlardı. Mahmut Bey'in kiracısı genç kadın da bunlardan biriydi. Her akşam işten dönüşte, kendisini yolun başından karşılayan Fazıl'a vereceği bir şeyleri mutlaka olurdu yanında.

Bilmiyorduk tabii. Meğer bu genç kadın astım hastasıymış, zaman zaman astım nöbetleri tutarmış. Bir sabah feryatlarla uyandık. Kadının yaşlı annesi sokağa fırlamış dövünüyordu. "Kızım gidiyor." Hemen fırladım. Evin kapısı açıktı. Genç kadın yatakta yatıyordu. Hırlayarak nefes almaya çalışıyordu. Küçük oğlu yatağın kenarında ağlıyordu. Telaşla yeniden fırlayarak kendimi dışarı attım. Bir ambulans çağırmak gerekirdi herhalde, evde telefon vardı, oradan telefon edebilirdim. O sırada kadının kocasının koşa koşa sokaktan yukarı çıktığını gördüm. "Bir taksi yok mu, Allah için, bir araba yok mu" diye bağırıp duruyordu. Hemen yanına koştum. "Bir taksi bul çabuk" diye seslendi bana, "Bebek'teki doktoru alıp gelmemiz gerekiyor." "Tamam" dedim, koştum hemen. Yolun ortasına çıkıp iki kolumu kaldırarak arabalara durmalarını işaret etmeye başladım. Anlasınlardı işte, acil bir durum vardı. Birkaç Bebek züppesi yanımdan geçip gitti direksiyonlarını kırarak. Sonunda bir taksi durdu. Hani şu Chevrolet mi denirdi, ön kaportası kocaman taksilerden. O sırada kadının kocası da yetişti. Hemen atladık taksiye. Küçük Bebek'e doğru bir yerdeydi doktorun evi. Sanırım hastanın durumunu önceden bilen genç bir kadın doktordu.

Hızla geldik yeniden Vezirköşkü'ne. Evin önündeki ağlaşan kalabalığı gördüğüm an "eyvah" dedim. Genç kadın ölmüştü. Kadın doktor yanına girip son yoklamaları yaptı ve kadının öldüğünü resmen tebliğ etti. Çenesini bir atkıyla bağladılar.

Evin kapısından sokağa çıktığımda, hemen sol tarafta başını ayaklarının üzerine koymuş Fazıl'ı gördüm. Öylece, kıpırtısız duruyordu. Ağlıyor muydu?

Hayvanlar bir mahallenin hayatında ne büyük zenginliktir. Bunu yeterince idrak etmiş miyizdir? Bebek'ten koca bir kedi ordusunu peşine takarak yürüyüş yapan bir "deli" kadın vardı. Hayli yaşlı ama dinç bir kadındı. Kimseyle konuşmazdı. Tek başına yaşardı, Bebek'te, eski bir konakta... Konağın içinde beslediği kedilerinin otuz kadar olduğu söylenirdi. Ne var ki, yüz kadar kedi de konağın çevresinde yatar kalkar, beslenirdi. Kadın akşamları Arnavutköy'e doğru yürüyüşe çıktığında, Bebek, Vezirköşkü ve Arnavutköy'ün neredeyse tüm kedilerinin katılımıyla bu sayı iki yüzlere tırmanırdı yaklaşık olarak. Bu kediler ordusunda hiçbir düzensizlik yoktu. Kediler, yaşlı kadının attığı doğranmış ciğer parçalarını yemek için birbirleriyle kavga etmezlerdi. Ara sıra böyle hırlaşmalar olsa bile kadının en ufak bir ihtarıyla hepsi hazır ola geçerdi. Kadın ardına bile bakmadan, beş on adımda bir, elindeki naylon torbadan çıkarttığı ciğer parçalarını arkasına doğru fırlatırdı. Ama bilirdi bazı kedilerin bu paylaşımdan gerekeni alamadığını. O zaman durur, şöyle bir bakar ve aralarından birini çağırırdı yanına. "Evet yavrucum, sen yemedin bir şey. Al bakalım bu da senin." Nasıl bilirdi bunu, anlaması güçtür. Sonra yine yoluna devam ederdi. Tabii, anlaşılması daha güç olan, bu kadar kediye nasıl ciğer yetiştirdiğiydi.

Akıntıburnu'na gelince durur ve kediler ordusunu çevresine toplardı. Bazılarına isimleriyle hitap ederdi. Hepsinin ismi yoktu herhalde. Bazılarına, "hey, sana söylüyorum" diye seslenirdi. Konuşurdu onlarla. Kediler de bir kongre düzeninde sıralanıp onu dinlerdi.

Bizim mahalle de kedi doluydu. Evde beslenmezdi pek kediler. Perihan teyzenin Maviş'i evde beslenen ayrıcalıklardandı. Neşet Bey'in en üst katında oturan İtalyanların, uzun tüylü, Sophia Loren gözlü dişi kedisi de öyle. Bizim Cibilliyetsiz Tekir'in pek evde beslendiği söylenemezdi. Zaten mart ayı geldiğinde ortalıktan kaybolur, bir ay sonra, zayıflamış, her tarafı yara bere içinde dönerdi eve. Bunun dışında, her zaman dışarılarda dolaşmayı seven bir kediydi. Ama eve girmesi yasak değildi, bu bakımdan ev kedisi olarak görülebilirdi. Babama büyük saygı duyardı, babam onu kırk yılda bir sevdiğinde huşu içinde öylece kalır, bu mutlu anın uzaması için bir heykel gibi kıpırdamadan dururdu. Annemdense korkardı. Bizim yanımızda

laubali bir şekilde yatıp ellerimizi tırmalarken, annem içeri girince ayağa fırlayıp saygı duruşuna geçmesi tamamen korkunun eseriydi. Bizim Cibilliyetsiz Tekir, biseksüel bir kediydi. Yani sadece İtalyanların Sophia Loren'ini bizim balkondaki hasır koltuğun üzerine atıp sabahlara kadar onunla sarmaş dolaş yatmakla, mart ayında diğer erkek kedilerle rekabet içinde başka dişilerin peşinde koşmakla kalmaz, bir de henüz yavruluktan yeni yeni çıkmakta olan erkek kedilerin üstüne atlardı. Onun bu "ahlâksızca" faaliyetleri mahalleliler tarafından bana rapor edildiğinde utancımdan ne diyeceğimi bilemezdim.

Henüz Enver Bey'in apartmanına taşınmadan, kendi evimizdeyken, bir de "yanaşma" vardı. Annem takmıştı ona bu adı. Yanaşma tam anlamıyla yanaşmaydı. Çaktırmadan yanaşmış ve evin merdivenle çıkılan balkonumsu bölmesine resmen yerleşmişti. Sanki ayrılırsa yerini bir başka yanaşma kapacakmış gibi oradan bir yere ayrılmazdı.

Köpekler de sokaklarda beslenirdi. Fazıl, mahallenin kolektif köpeğiydi. Mahallenin askerlik çağındaki gençleri takmıştı ona bu adı. Askerlik çağındaydılar ama hiçbirinin askere gittiği yoktu. Çalışmıyorlardı da. Çoğu ana baba parasıyla geçinip gidiyordu. Evet, ama askerlik büyük bir dertti onlar için. Herhangi bir okulda okuyor olsalar belki askerlik şubesini oyalayabilirlerdi ama bu da yoktu. O zaman başka çarelere başvurmak kalıyordu geriye. Neydi bu başka çareler? Vezirköşkü Sokağı'nın bir tarafı Bebek, diğer tarafı ise Arnavutköy'e bağlıydı idari olarak. Ne var ki, yoklama kaçaklarını yoklama işini, Bebek Karakolu'nun çalışkan polis memuru Fazıl almıştı üzerine gönüllü olarak. Eh hiç de fena değildi. Her ay yedi sekiz yoklama kaçağından alınan 2,5 liralar, Fazıl'ın dar bütçesine epeyce bir katkı sağlıyordu. Zayıf, sırık gibi uzun boylu bir polis memuruydu Fazıl. Daima elinde eski püskü bir evrak çantasıyla dolaşırdı. Aybaşında yoklama kaçağının kapısına dayanırdı Fazıl.

"Ergun. Yine senin kâğıdın geldi."

"Bir şey olmaz be Fazıl abi, al şunu, idare ediver biraz."

"Ama olmaz ki Ergun."

"Olur be Fazıl abi, yabancı mıyız şunun şurasında?"

Her ay aynı konuşmalar sürer giderdi. Fazıl, 2,5 lirayı aldıktan sonra evrakı sümen altı ederdi.

İşte mahallenin gençleri, bu polis Fazıl'a atfen Fazıl koymuşlardı benim köpeğin adını. Nereden benzetmişlerdi onu polis Fazıl'a, bilmiyorum. Belki zayıflığını ve biraz da gariban halini benzetmişlerdir. Ha, bir de kapı kapı dolaşmasını benzetmiş olabilirler.

Fazıl, yetişkin bir köpek olarak nereden peyda oldu bizim mahallede, bilemiyorum. Peki, neden özel olarak benim köpeğim kabul edildi mahalleli tarafından, onu da bilmiyorum. Belki herkesten biraz daha fazla ilgilendiğim için olabilir. Belki de Fazıl, ben nereye gidersem gideyim peşimi bırakmadığı içindir.

Fazıl'ın yaşamının mahalleye gelmeden önceki safahatı bilinmiyordu. Tabii o da anlatmadı. Ne var ki, sağ arka bacağının topal ve eğri, öndeki azı dişlerinden birinin kırık olmasından önemli bir trafik kazası geçirdiğini tahmin etmek mümkündü.

Fazıl erkek bir köpekti ama çocukları yoktu. Şimdi bunu nerden biliyorsun diyeceksiniz. Şuradan biliyorum ki, diğer erkek köpeklere karşı gayet cüretkâr davranan dişi köpekler, sıra Fazıl'a gelince, herhalde fazlasıyla gariban duruşundan dolayı onu küçümser ve kesinlikle geri çeviririlerdi. Fazıl'ın dişi köpeklerin ardından sulanmış kara gözleriyle bakışını hiç unutamam. Hüzünle gelir, Haktanır Apartmanı'nın mermer merdivenlerine yığılır, düşüncelere dalardı.

Etiler'de bir futbol sahası vardı. Futbol sahası dediysem öyle nizami bir saha sanılmasın. Bu sahada, başka mahallelerin futbol takımlarıyla sözleşip maçlar yapardık. Ne var ki, çok erkenden gidip sahayı önceden "tutmamız" gerekirdi, başkaları kapmasın diye. Arnavutköy ile Etiler arasındaki toprak yoldan yürüyerek giderdik saha tutmaya. Fazıl da yanımızda olurdu. O zamanlar oralar tamamen kırsal araziydi. Bazı köy tipi evlerin yanında keçi, koyun gibi hayvanlar

beslenirdi. Fazıl, onlara doğru havlayıp köpek olduğunu hatırlatmaya ve bu arada kendisi de hatırlamaya çalışırdı. Ne var ki, o boynuzlu keçiler pek yaman şeylerdi. Başlarını eğip koşmaya başlarlardı Fazıl'a doğru. Fazıl, belleğini yenilemenin ne kadar olumsuz sonuçları olduğunu anında kavrayıp başlardı kaçmaya.

Bir pazar günüydü. Can'la birlikte, o zamanki adıyla Mithatpaşa Stadyumu'nda bir maça gidiyorduk. Ben Vefa takımını tutuyordum, Can ise Galatasaray'dan Beşiktaş'a dönmüştü. Ben Beşiktaşlı olmadığım halde sırf eğlence olsun diye Can'la birlikte Beşiktaş taraftarlarının nümayişlerine katılırdım. O sıralar, Beşiktaş'ın eski futbolcularından ve o zamanki yöneticilerinden Baba Hakkı ile Beşiktaş'ın santrforu Baba Recep arasında büyük bir çekişme yaşanmaktaydı. Söylendiğine göre, Baba Hakkı, Baba Recep'i takımda oynatmıyormuş. Beşiktaş'ın yenildiği bir maçtan sonra, kara kartal rozeti taşıyan baba taraftarlar BJK kulübüne bir yürüyüş yapıp, "Hakkı istifa" diye bağırmışlardı. Polis dağıtmıştı kalabalığı. Takımlarımız farklı olsa da maç konusunda genellikle anlaşırdık Can'la. İkimiz de şiddetli Fenerbahçe düşmanıydık. Bu yüzden sadece Fenerbahçe, Beşiktaş ve Vefa'nın maçlarına giderdik. Bir de, bizim mahallenin gençlerinden olan, Galata'nın kalecisi Güner ağabeyi seyretmek üzere, 2. küme maçlarının oynandığı, yanık Çırağan Sarayı'nın yanındaki Şeref Stadı'na.

O gün ne maçıydı gittiğimiz, hatırlamıyorum. Her zaman olduğu gibi, Fazıl bizi durağa kadar geçirmişti. Otobüs geldi, bindik. Fakat o an Fazıl olağanüstü bir şey yaptı ve bizimle birlikte otobüse binmeye kalktı. Zor indirdik onu. Sanki o anda içime doğmuştu kötü bir şeyler olacağı. Akıntıburnu'nu dönünceye kadar otobüsün arka tarafından baktım Fazıl'a. O da yolun başında durmuş, öylece bakıyordu uzaklaşan otobüse.

Maçtan gelirken, Vezirköşkü'nün köşesini dönünce, yukarıda, bizim evin köşesinde bir kalabalık gördük. O anda arkadaşım Cemil kalabalıktan koparak bize doğru koşmaya başladı. Can'a, "Fazıl'a bir şey oldu" dedim. Cemil nefes nefese gelip "Gün, Fazıl'ı zehirlediler" dedi. Belediye görevlilerini kandırmak için sarı bir 25 kuruşluğu taşlara sürterek ve ezerek yaptığımız madalyon da işe yaramamıştı demek. Koştuk yokuş yukarı. Mahallenin bütün kadınları, sabahlıklarına sarınarak sokağa fırlamışlardı, hepsi ağlıyordu. Fazıl, bizim de oturduğumuz Haktanır Apartmanı'yla, artık oturmadığımız

iki katlı evin arasındaki boşluktan girilen (şimdi buranın adı Vezirköşkü Çıkmazı olmuş) ve Dayı'nın sinemasının da bulunduğu arsaların orda, evlerin bitip otlak arazinin başladığı yerde yanlamasına yatıyordu. Başında birkaç kişi vardı, onların da ellerinde tas. Ona sarımsaklı yoğurt yedirmeye çalışıyorlardı. Panzehirmiş, öyle derler. Birileri de kuyruğunu kesmişti. Oradan kan akarsa hayvanın kurtulacağına inanılırdı. Fazıl'ın başını okşadım. "Fazıl, oğlum" diye seslendim. Gözlerini açtı. Kesik ve kan akan kuyruğunu sallamaya çalıştı ve son bir gayretle yerinde yekinip ayağa kalktı. Kadınlar bağrıştılar: "Bakın, bakın, Gün'ü görünce canlandı, ayağa kalktı, yaşayacak." Fazıl, onları yalancı çıkarmak istemezmiş gibi ayakta bir iki sallandıktan sonra, akşam alacasına bezenmiş ilerideki devasa dikenlerin bulunduğu alana doğru son koşusunu yaptı ve orada yıkıldı. Yanına vardığımızda ölmüştü.

***

İstanbul'da ama ağırlıklı olarak da Bebek ve Arnavutköy semtlerinde bir "Çapkın Hırsız" efsanesi dolanıp duruyordu. Gazeteler her gün yeni yeni çapkın hırsız haberiyle dolup taşıyordu. "Çapkın Hırsız bir eve daha girdi"; "Polis Çapkın Hırsız'ın peşinde"; "Çapkın Hırsız'ın tacizine uğrayan kadın onu resmetti"; "Çapkın Hırsız, Arnavutköy'de görüldü" vs. vs.

Kimdi bu "Çapkın Hırsız"? Gerçekten böyle biri var mıydı? Yoksa bu, girdikleri evde kadınları da taciz etmeye cüret eden bir hırsız türünün anonim adı mıydı? Sakın, evine aldığı aşığını, zamansız eve dönen kocasından gizlemek için bir kadın tarafından uydurulmuş bir yanıltmaca olmasındı bu? "Ah evet, uyuyordum, meğer eve girmiş hırsız, yanıma yaklaşmaya kalktı ama ben bağırdım. O sırada sen yetiştin, şu rastlantıya bak. Ve pencereden atlayıp kaçtı. İşte sen de görmüşsün, o kaçan gölgeydi, evet..."

"Çapkın Hırsız"ın çapkınlıkları erkek sohbetlerini, rakı sofralarını süslüyor, sokak deyimiyle "abazan" tabir edilen gençlere fantezi malzemesi sağlıyor, genç kızların, heyecan ve korkudan yüreğini hoplatıyor, kadın dedikodularının yarı erotik hammaddesini oluşturuyor, daha deneyimli kadınların beklentilerle pencerelerini kapatmayı “unutmalarına” neden oluyor, velhasıl toplumumuzun cinsel açlık ve yetersizliğinin hayallerle de olsa bir ölçüde

giderilmesine hizmet ediyordu. Bana soracak olursanız, böyle biri yoktu, hatta böyle bir olay bile yoktu. Uyanık bir gazeteciydi "Çapkın Hırsız"ın yaratıcısı. Alelade bir hırsızlık olayını allayıp pullayıp bu hale getirmişti bu uyanık gazeteci. Olay tutunca da, o zaman çalışanlarla daha yakın temasta olan, askılı pantolonu, sıvalı kollarıyla bir muhasebeciden pek fazla ayırt edilemeyen gazete patronları tarafından teşvik edilmişti. Bu haber tirajı olağanüstü arttırmıştı çünkü. Ne var ki, elbette olay bu kadar basite indirgenemez. Bunun psikolojik ve sosyal arka planı çok önemlidir. Neden bu tür haberler böylesine ilgi çekmiş ve tutunmuştu? Bence bunun ardında yatan en büyük neden, toplumun cinsel açlığıdır. Her toplum, ihtiyacı olan şeyi yaratır kendi hayalinde.

Ve yerel erkek nüfus, Amerika'da "zenci" avına çıkan "citizen vigilante" güruhları gibi, ellerde sopa ve fenerler, "Çapkın Hırsız" avına çıkmaktaydı. Özellikle yaz geceleri öyle eğlenceli oluyordu ki bu "av partileri", büyükleri bilmem ama biz yeni yetmeler için gerçek bir şenlikti. Karmakarışık duygular yaşıyorduk. Korku ve heyecan bir aradaydı. "Çapkın Hırsız"dan bir yandan ürküyorduk. Çünkü öyle abartılıyordu ki, artık bir insandan çok, bir devanası, daha doğrusu dev babası canlanıyordu gözümüzün önünde. Öte yandan, korkuyla heyecan birbirine karışınca, tahinle pekmezin karışmasında olduğu gibi hoş bir bileşim çıkıyordu ortaya. Yok canım, bizim mahallenin erkekleri her an elde sopa dolaşıyor değillerdi. O kadar gayretkeş olamazlardı zaten, tembellikleri bunun önünde engeldi.

Bizim mahallenin yetişkin erkekleri, alarm verildiğinde çıkıyorlardı sokağa. Aziz Nesin'in "Fil Hamdi" öyküsünden farklı değildi durum. Bilmem nerede bir adet "Çapkın Hırsız" görülmüş... Haydaaaa... Millet dökülüyordu sokaklara. Ellerde sopa ve fenerler ve daha komiği çoğunun ayaklarında terlik, bacaklarında pijama, üstlerinde fanila. O kadınlar bu çirkin ve incelikten yoksun erkeklere bir ömür boyu nasıl tahammül ederlerdi (ederler miydi!) hep şaşarım. Eğri bacaklarındaki pijamalarıyla o ne sakametti Yarabbi. Zaten o zamandan bu yana bacağıma o çizgili pijamalardan hiçbir zaman geçirmemişimdir. Aynı nedenle terlik ve atletten de nefret ederim. Bu özellikleri bir anlamda "Çapkın Hırsız" sayesinde kazandığımı söyleyebilirim.

Öyle sanıyorum ki, bunu bazıları oyun haline getirmişti. İşin daha da ilginç tarafı, oyunun içinde yer alanlar da oyunun bilincindeydi. Yani hep birlikte oynuyor, eğleniyorduk işte. İlerlerden biri bağırıyordu.

Genellikle "meçhul" biriydi bağıran, kim olduğu teşhis edilemiyordu. "Burada, kaçıyor, yakalayın." Haydaaa... Fenerli, sopalı, pijamalı ve atletliler ordusu o tarafa koşturuyordu. Tabii ki, "Çapkın Hırsız" son anda "kaçmış" oluyordu. Nereye? "Çapkın Hırsız" gerçekten var idiyse ve bu sakil erkek kalabalığının gece yarıları sokakları arşınladığı o anda, içlerinden birinin karısının yanında keyif çatmakta ise ne hoş olurdu ama.

Yaşanan yer ve zamanla o dönemin kültürü, özellikle müziği ve bir de toplumsal ve siyasal olayları âdeta bütünleşir, iç içe geçip tek bir kütle oluşturur. Bu bir atmosferdir. Bir kokunun size bir zamanı ya da mekânı hatırlatması gibi.

1950'lerin ikinci yarısından itibaren yaşanan öyle siyasal ve toplumsal olaylar vardır ki, bunları düşünmek ya da bunlar üzerinde bir şeyler okumak bana hep Arnavutköy'ü hatırlatır. Oysa ne alâkası vardır Arnavutköy'le Macaristan'ın ve 1956 Macar Devrimi'nin? Veya Ingilizlerin aşağı yukarı Macar Devrimi'yle aynı günlere rastlayan Süveyş Kanalı Çıkartması'nın? Veya 1962 yılındaki Küba krizinin? Ne var ki, bu olaylar yaşandığı zaman, ben Arnavutköy'de oturan 10 yaşında bir çocuktum, Küba krizi sırasındaysa, Kabataş Lisesi'ne devam etmeye çalışan on altı yaşında bir delikanlı. Ağabeyim Can, dünyanın bütün siyasi olaylarını anı anına bize taşıyan çok ateşli ve heyecanlı bir gazete okuyucusuydu. Bu yüzden Arnavutköy'de yaşanan ve solunan ortamla, o zamanın atmosferiyle bu olayların birbirine sarmalanması son derece doğaldır.

Can, elinde gazete evden içeri paldır küldür girmiş, "Hür Macaristan radyosu Batı'yı yardıma çağırmış ama bu herifler yardım falan etmez" diye bağırmıştı heyecanla. İşte bu sözler, o zamanın olayları yorumlayan bilincidir. Gazetelerin bilinciyle paralel bir bilinç. Oysa "zavallı" Macarların Batılıları yardıma çağırması, bu büyük olayın sadece küçük bir sonucu, küçük bir parçasıdır. Yıllar sonra öğrendik bunları tabii ki. Macar işçi sınıfı, Matyas Rakosi'nin şahsında cisimleşen Stalinist-bürokratik yönetime karşı ayaklanmıştı. Bu, ne Sovyetler Birliği yanlılarının ileri sürdüğü gibi karşıdevrimci bir ayaklanmaydı, ne de Batılıların ileri sürdüğü gibi antikomünist ve milliyetçi bir ayaklanma.

Macar işçileri, Rakosi'yi devirdikten, Stalin'in, Budapeşte'yi ayaklarının

altına almış çizmeli, dev heykelinin başını gövdesinden ayırdıktan ve nefret edilen gizli polis örgütü Avro mensuplarını teslim almaya bile yanaşmayıp Avro binasından çıktıkları an kurşuna dizdikten sonra, bu ülkede ordular bulunduran Sovyet yönetimiyle karşı karşıya gelmişlerdi. Kruşçev yönetimi, halkı yatıştırmak için son çare olarak, bir zamanlar kızağa çektiği reformist Imre Nagy'nin yeni hükümeti kurmasını desteklemişti. Fakat Imre Nagy, Sovyetler Birliği lehine halkı yatıştırmak yerine, muazzam devrimci dalganın onu da önüne katıp sürüklemesiyle devrimin ve isyanın lideri konumuna gelmişti, belki de kendi isteklerinin bile hilafına. Bunun üzerine Sovyetler Birliği, diğer Doğu Bloku ülkeleriyle birlikte Macaristan'ın işgaline, devrimi ezmeye girişmişti. İşte "Hür Macaristan" radyosunun Batılılara yaptığı çağrı bu son aşamaya işaret eder. Zaten Sovyet yanlılan da, "bakın, ayaklananlar Batı'nın ajanıydı" propagandasının argümanlarını buralardan devşirirler.

Can, uyduruk bir akşam gazetesi olan Şehir adlı gazeteyi Arnavutköy'den alıp gelirdi. Bu gazete, çoğunlukla sabah gazetelerinden aparttığı haberleri iyice sansasyonel hale getirip sunmasıyla ünlüydü. Zaten ön sayfanın yarısı kocaman manşetlerle dolardı. Geri kalanı da herhangi bir sabah gazetesinden alınmış olurdu. İki üç tane de iyice karanlık, çamur gibi, ne olduğu anlaşılmaz fotoğraf bastın mı gazete dolardı. Arka sayfalar da pehlivan ya da uyduruk Mayk Hammer tefrikalarıyla idare edilir giderdi.

27 Mayıs ve sonrasındaki olayların atmosferiyle de birleşiyor Arnavutköy. Örneğin 27 Mayıs sabahı. Annemin bütün yalvarmalarına rağmen Can'la birlikte sokağa fırlamış, sokağa çıkma yasağına rağmen, yukarki Rum tepelerinden aşarak Arnavutköy'e gazete almaya gitmiştik. Arnavutköy'e gelince buradaki halkın sokağa çıkma yasağına, Örfi Idare'ye falan hiç kulak asmadığını görmüştük. İnsanlar Beyazgül Caddesi'ndeki, Rum kahvecinin hemen karşısına düşen gazete bayiine üşüşmüşlerdi. Gazeteler hürriyeti şimdiden ilan etmişti.

Bu o kadar da gerçek dışı bir şey değildi. Gerçekten de, 1960 yılı ve sonrası bana, 1950'li yıllara göre çok daha aydınlık görünüyor. Ortam tamamen değişmişti. Eskiden fısıltıyla bile tartışılmaya korkulan konular artık her yerde bağıra çağıra konuşulabiliyordu. Örneğin şu meşhur komünizm mevzuu. Bizim evde öyle pek fazla kitap okunmasa da Aziz Nesin evimizin başyazarıydı. Evde herkes Aziz Nesin'i okur okur güler, fıkra gibi birbirine anlatırdı. Ne var ki, Aziz Nesin

komünistti. "İyi adam ama komünist" ya da "iyi yazar ama komünist" lafları o zamandan kulağıma yerleşmiş. İnsanlar da aslında o kadar haksız değillerdi. Komünizm diye bilinen, Stalin'in korkunç diktatörlüğüydü. Bunu, özellikle 1950'lerin soğuk savaş yıllarında iyi kullanmıştı Batılılar. Komünizmle Stalin rejimini özdeşleştirmek için ellerine geçen büyük fırsattan azami ölçüde yararlanmışlardı. Yararlanmaları için her türlü koşul vardı, çünkü "yaşayan komünizm"in başında ne yazık ki, Stalin gibi korkunç bir diktatör bulunmaktaydı.

Evet, ama bizim sevimli mizah yazarımız Aziz Nesin'in ne ilgisi olabilirdi Stalinist bir diktatörlükle? Olsa olsa o sadece kapitalizme, kapitalist sistemin emekçiler üzerindeki sömürüsüne karşıydı ve komünizmin eşitlikçi ideallerine bağlıydı, hepsi bu.

İşte 1960'ların değişen atmosferinde bu komünizm öcüsü kalktı ortadan. Artık görüşler fısıltıyla değil, açıkça tartışılmaya başlanmıştı, artık herkes bir şeyleri konuşma, tartışma ve okuma hakkına sahipti hiç değilse. Elbette o günkü, komünizmi yasaklayan yasalarla sınırlı bir durumdu bu ama yine de Türkiye'de bir şeyler değişiyordu.

Ve ben Can'ın eve getirdiği haftalık YÖN dergileri sayesinde sosyalist, Arnavutköy'deki berber Hüseyin'in propagandası sayesinde de Türkiye İşçi Partisi (TİP) taraftarı olmuştum. Berber Hüseyin bir gün beni alıp TİP Beşiktaş ilçe binasına götürmüştü. Gidiş o gidiş, bu yaşa geldim, hâlâ bu işlerin içindeyim.

1963 belediye seçimleri için yapılan radyo konuşmalarını hatırlarım. Yaşar Kemal'in TIP adına yaptığı bir konuşmayı Arnavutköy'deki bir kahvede dinlemiştim. Kahvede bulunanlar kulak kesilmişti; Yaşar Kemal'in kendilerini hoş bir dille azarlayan kalın sesini dinlerken. "Geçen seçimlerde zenginlerin partilerine oy verdiniz de ne geçti elinize" diyordu Yaşar Kemal, "sizi sömürenleri bir kere daha iş başına getirdiniz, iyi halt ettiniz. Haydi bakalım görün şimdi mürüvvetini. Zenginlere oy vermek, gelin bizi daha iyi sömürün, alın terimizi daha iyi çalın demekten farksızdır. İşçi, emekçi, maraba kardeşim, bu uyku daha ne kadar sürecek. Hâlâ aklını başına devşirmeyecek misin?" Halk bu açık sözlülükten, bu samimiyetten hoşlanmıştı. Kahvedekilerden biri, konuşma bitince ağır ağır yerinden doğrulmuş. "Valla doğru söylüyor adam" demişti, "eşekten farkımız yok, aklımızı başımıza

devşireceğimiz de yok."

Kültürel ortam da mekân ve zamandan bağımsız değildir. Arnavutköy ya da Bebek denince aklıma ilk gelen şey Elvis Presley'dir örneğin. 1950'li yıllarda Türkiye'nin kültürel ortamı büyük bir değişim geçirmişti. Batı, özellikle de Amerikan kültürü şehirli gençlik üzerinde büyük ağırlık kazanmıştı. Artık biz de, kıskançlıkla "züppe" dediğimiz Bebek gençliği gibi Amerikan pop müziği dinliyor, evimizde, bu "züppeleri" de çağırdığımız, kızlı erkekli dans partileri veriyor, daha olmadı, rock and roll ya da twist dansı yapmak için Beyoğlu'ndaki dancing hall'lere (dans mekânları) gidiyorduk.

Turgay ağabeyim, ateşli bir Türk klasik müziği taraftarıydı. Alaturka müziği çok güzel terennüm ederdi. Şimdi o da bize "züppeler" demeye başlamıştı. Elvis Presley biz "züppeler"in baş tacıydı. Nat King Cole'a ve Frank Sinatra'ya biraz geç kalmıştık. Örneğin Frank Sinatra, bize göre biraz daha romantik olan bir önceki kuşağa daha çok hitap ediyordu. Elvis Presley ise romantizmle hareketliliği birleştiren bir yapıdaydı. Onun müziğiyle çok romantik, yanak yanağa "slow" dansı da, çok hareketli rock and roll de yapılabilirdi. Elvis Presley'in yanı sıra Amerikan sinema kültürü de gelmişti gündemimize. "Asi gençlik"in temsilcisi James Dean idolümüz olmuştu, "Devlerin Aşkı" filmiyle. Benim için James Dean'le 1950'lerin sonundaki Arnavutköy ayrılmaz bir bütündür. Bütün o rıhtım caddelerinde, setlerde, koruluklarda, Arnavutköy-Amerikan Kız Koleji'nin tepelerinde bizimle birlikte James Dean de dolaşırdı.

***

1960'lı yıllar bizim için, derin derin içimize çektiğimiz bir özgürlük rüzgârıydı ama "ekalliyetler" için de öyle miydi bakalım? Ne "ekalliyeti" yahu! Gençler belki bilmez, o zamanlar azınlık yerine ekalliyet denirdi Hıristiyan ve Musevi nüfusa. Peki, yeni dilden soralım. Ne azınlığı? 1930'da yapılan nüfus sayımları, Arnavutköy'de, sadece Ortodoks Rumların oranını yüzde 70 olarak veriyor. Bu oran, Ermeni ve Musevilerle birlikte yüzde 80'e varıyor. 1950'lerde de bu oranlarda büyük bir değişme olmamıştı, tüm zorlamalara, 1940'ların "Milli Şef" dönemindeki varlık vergisi uygulamalarına, 6-7 Eylül 1955 vahşetine rağmen. Bu durumda kim ekalliyet ya da azınlık oluyordu acaba? Açıkçası biz Müslüman nüfus, Arnavutköy'de ekalliyettik ama

hâkim nüfusu oluşturan gayrimüslimler bize iyi davranıyordu doğrusu, niye inkâr edeyim!

Peki, ne oldu da 1960'lardan sonra bu durum tersine döndü? Ne oldu da, aynı mekânları, aynı meyhaneleri paylaştığımız, aynı çilek ve defne kokulu rüzgârları soluduğumuz Rum kardeşlerimiz kitleler halinde Yunanistan'a göç etmek zorunda bırakıldı? Ne oldu da kendi halinde yaşayan bu barışçı insanlara çok görüldü, ta Bizans İmparatorluğu'ndan beri doğdukları, büyüdükleri, kuşaklar boyunca yaşadıkları, Müslüman komşularıyla paylaşmaya da razı oldukları ve öldükleri kendi anayurtları? Neden ülke 1960'ların özgürlük rüzgârını içine çekerken, onlar nefes alamaz hale getirildi? Yeni 27 Mayıs rejiminin ve geçmişte gayrimüslimlere kök söktürmüş İnönü CHP'sinin bütün bu olup bitenlerdeki sorumluluğu neydi? Yoksa DP iktidarının örgütlediği 6-7 Eylül provokasyonuna rağmen, seçim sandıklarına koşup Demokrat Parti'ye oy vermekte ısrar eden ve bizim gibi CHP'li kesimlerin kızgınlığına neden olan Rumların bir bildiği mi vardı bunu yaparken?

Biz yeni yetmeler de saldırgan bir milliyetçiliğin aletleriydik, sırf hatırımızı kırmamak için bize katılan Yani'yi de yanımıza alıp ahşap Rum evlerine doğru "Kıbrıs Türktür, Türk kalacaktır" diye bağırırken. Be sersem çocuklar, siz ne bilirsiniz Kıbrıs hakkında, orada yaşayan halklar hakkında? Haritada göster yerini dense onu bile doğru dürüst gösteremeyeceğiniz bir ada ve halkı konusunda kelâmda bulunmaya nasıl kalkışırsınız? Her attığınız adıma bilir bilmez müdahale etmeyi görev bilen anne babanız da mı, "susun, oturun bakayım yerinizde" dememişti size? Peki, biliyor musunuz, sağcı ve aşırı milliyetçi Grivas çetelerinin köylere yapacağı baskınların, Rum komşuları tarafından önceden Türklere haber verilip kaçmalarının sağlandığını? Bilmiyorsunuz demek! Siz sadece kendinize ezberletilen sloganları komşularınızın suratına haykırıp bedava kahramanlık yapmayı bilirsiniz. Sizler büyüyecek, birkaç yıl sonra belki gerçekleri görecek, "hay Allah, ne çocukluktu be" diye kendinize güleceksiniz ama milliyetçiliğin zekâ yaşı hep o seviyede kalacak.

Ya, hangi işgüzarın başlattığı bilinmez (ya da bilinir!) şu "vatandaş Türkçe konuş" kampanyasına ne demeli! Vatandaş İngilizce ya da Almanca konuştuğu zaman aşağılık kompleksinden ezim ezim ezilirsiniz ama değil mi? "Vatandaş Türkçe konuş" derken, "vatandaş, anadilin Rumcayı, Ermeniceyi, İbraniceyi konuşma" demekten ne farkı

vardır bunun? Veya Kürtçe konuşma, Zazaca konuşma, şarkı dinleme demekten? Peki, ne olacak herkes Türkçe konuşunca? Kimin başı göğe erecek? Haydi bakalım şimdi oturup kendi kendinize Türkçe konuşun, zaten gelişmeye muhtaç kültürünüzü başka kültürlerden arındırın da görün bakalım sonuçlarını, kültürünüzün nasıl çoraklaştığını, Türkçenizin bile nasıl ilkelleştiğini. Mehter marşıyla yürüyecek ya da coşacak kadar Osmanlıcı olduklarını iddia edenler, Osmanlı devletinde ve hükümetlerinde çok sayıda Rum, Ermeni, Musevi ve Kürtün görev aldığını, hayranı oldukları omuzları sırmalı bilmem ne paşaların mükemmel Fransızca bilip, hatta zaman zaman evlerinde Fransızca konuştuklarından habersizler miydi acaba?

Böylece, 1964 Kıbrıs olaylarından ve Türkiye'nin Kıbrıs'a uçaklarla müdahalesinden sonra (on yıl sonraki 1974 çıkartmasının provasıydı belki de bu) devletimiz sonunda günah keçilerini buldu ve 1964 yılının yaz aylarından başlayarak onları Yunanistan'a göç etmeye zorladı. Sessizce, bir hoşça kalın demelerine bile fırsat bırakılmadan kafile kafile gittiler anayurtlarından, hiç bilmedikleri, tanımadıkları Yunan topraklarına. Evet, onların yurdu burasıydı. Burada doğmuş, burada büyümüşlerdi. Orada kendileriyle aynı dili konuşan insanlar vardı, ama sadece dil belirler mi her şeyi? O bildik toprağın kokusunu içlerine çekmedikten, çocukluklarının geçtiği tozlu patikaları tepmedikten, tanıdıkları ağaçlara dokunmadıktan sonra. Nitekim İstanbullu Rumlar yadırganmışlardı gittikleri Yunanistan'da. Yabancı bilinmişler. Aksanları beğenilmemiş. "Türk" demişler onlara. Taş bir kere yuvarlanmaya görsün. Artık bir daha yosun tutup bir yere tutunamaz.

Artık ne Tanaş vardı, ne Koço, ne Aleko, ne Eleni, ne Tasula, ne Hristo. O güzelim laternalar da çalmıyordu artık. Mayolu Rum kadınları çoluk çocuklarıyla şenlik içinde geçip denize gitmiyorlardı. Ahşap Rum evlerinde ağırlıklı olarak Karadenizliler oturuyormuş bu gün. Vatandaş hep Türkçe konuşuyor. Rum kadınlarının, çocuklarına “ela maniçamu, ela" diye seslendiklerini kimse duymuyor. Kimse “kalimera” demiyor artık.

Eh, onlar gitti madem, biz de gidelim. Yolcu yolunda gerek. "On yıl önce taşındığımız gibi, [1964 yılının] sıcak bir Ağustos sabahı mahalleden bir taksiyle ayrıldık. Başta Radife halalar, bütün komşular evin köşesinde toplanmışlardı. Radife hala elindeki bir tas suyu arkamızdan döktü gözyaşları içinde. Taksi hareket etti. Arka

pencereden geriye baktım. Geride kalanlar, öylece arkamızdan bakıyorlardı. Koca bir on yıl, sevdiklerimiz, ölülerimiz, gülüşlerimiz, gözyaşlarımız orada, o mahallede kalmıştı. Araba köşeyi döndü. Artık hiçbir şeyi görmemiz mümkün değildi." (Yarılma, s. 158, İletişim Yayınları)

Gün Zileli 12 Ekim 2009